

رئیس - برای مواد راجعه بکمیسیون عدلیه هم زمینه ساخته شده است لیکن بواسطه گرفتاری مجال پیدا نمیشود که یکروز کمیسیون عدلیه منعقد بشود و تمام شود اگر امروز منعقد بشود تمام میشود والا خوب است آقایان عصر پنجشنبه را بکمیسیون تشریف بیاورند که برای جلسه بعد تمام شود .

رئیس - پس اگر مخالفی نباشد جلسه آتیه روز شنبه سه ساعت بظهور مانده باشد و روز پنجشنبه کمیسیون پست و تلگراف و عدلیه هم منعقد شوند و راپورت خود را حاضر کنند و روز شنبه مطرح شود در این باب مخالفی نیست ؟

آصف الممالک - در جلسه گذشته تشریف نداشتید در موادی که بکمیسیون عدلیه رجوع شده بود مذاکره شد رای هم گرفته شد .

رئیس - در هر صورت چون این موادی که ارجاع بکمیسیون عدلیه شده است پنج ماده بیشتر نیست و برای پنج ماده نمیتوان یک جلسه معین کرد بنظر بنده بهتر این است روز شنبه جلسه منعقد شود و در این مواد و موادی که در کمیسیون پست و تلگراف حاضر میشود باهم رای گرفته شود .

نظام السلطان - بنده راجع بقانون نظام میخواستم یک چیزی عرض کنم .

رئیس - این لایحه رد شد .

مهدی الدوله - بنده هم راجع ببیشنهاد عرض داشتم ولی گویا موقع ندادند .

رئیس - بلی لایحه رد شد و تا سه ماه دیگر ممکن نیست بمجلس بیاید جلسه روز شنبه سه ساعت قبل از ظهر و دستور هم مواد قانون پستی خواهد بود (مجلس یازده دقیقه قبل از ظهر ختم شد)

جلسه ۵۲

صورت مشروح مجلس روز شنبه ۱۳ شعبان ۱۳۲۳

مجلس دو ساعت قبل از ظهر در تحت ریاست آقای موتمن الملک تشکیل و صورت مجلس روز ۳ شنبه ۹ قرائت شد .

غائبین بدون اجازه - آقایان : حاج شیخ اسمعیل ناصر الاسلام - سردار معظم کردستانی

غائبین با اجازه - حاج مهزنا علی رضا - منتصر السلطان

رئیس - در صورت مجلس ملاحظاتی هست یا نیست ؟ (اظهاری نشد) ملاحظاتی نیست صورت مجلس تصویب - جمعی از آقایان نمایندگان استیضاحی از آقای وزیر داخله کرده اند صورت استیضاح قرائت میشود تا آقایان مسبوق شوند . (بمضمون ذیل قرائت شد)

مقام محترم مجلس شورای ملی ما اعضاء کنندگان ذیل از وزیر داخله راجع بوقایع ناگوار و پریشانی امور امروزه کرمانشاهان که نتیجه مسامحه و سوء تدبیر و اقدامات حضرت معظم له است استیضاح داریم متعنی است مراتب را بوزیر داخله اطلاع داده جلسه روز را بفوریت برای استیضاح فوق الذکر معین فرمائید

(باامضاء بیست نفر)

رئیس - صورت این استیضاح در جلسه قبل در ضمن مذاکرات از طرف یکی از آقایان برای بنده فرستاده شده در عرض این که

تبلا بیاورند و بهیئت رئیسه بدهند در اینجا و جز دستور نبود بنده هم چون خواستم بطرف مذاکرات قانونی که مطرح بود متوجه بود این بود که فراموش شد صورت استیضاح خوانده شود ولی بعد این مطلب ترمیم و اصلاح شد باین ترتیب که به آقای وزیر داخله نوشته شد که همه استیضاحی شده است و روز شنبه برای جواب استیضاح بمجلس تشریف بیاورند بعد مرقومه از طرف آقای رئیس الوزراء رسید که فعلا حاضر است و برای اطلاع آقایان قرائت میشود . (باینمضمون قرائت شد)

ریاست محترم مجلس شورای ملی مرقومه محترمه ۸۶۹ مجلس مقدس که متضمن ورقه استیضاح جمعی از آقایان نمایندگان محترم از وزیر داخله بود در هیئت دولت قرائت شد از آنجائی که کار کرمانشاهان راجع بشخص وزیر داخله نبوده و تمام هیئت دولت مسئول امور آنجا هستند لهذا طرف این استیضاح تنها وزیر داخله نیست بلکه همه هیئت دولت خود را جواب گوی این استیضاح میدانند علیهذا روز شنبه در ساعت مقرر هیئت دولت برای جواب استیضاح مرقوم در مجلس شورای ملی حاضر رئیس - الوزراء و سایر وزراء جواب استیضاح را بیان خواهند نمود .

رئیس - چون روز استیضاح بسته بتصویب مجلس است اگر آقایان تصویب می کنند باید استیضاح امروز بعمل بیاید در این باب مخالفی هست

حاج شیخ اسدالله - مطابق نظامنامه

داخلی و ترتیبات قانونی روزی که صورت استیضاح در مجلس قرائت میشود باید هیئت وزراء بمجلس تشریف بیاورند و قرار روز استیضاح را بدهند و عبارت نظامنامه این است که در همان روزی که استیضاح خوانده میشود داخل مذاکره آن نیاید حالا اگر آقایان نمایندگان تصویب میفرمایند که امروز داخل مذاکره بشوند یک چیزی است که باید قبل مجلس شورای ملی آنرا حل کند و رای بدهد و الا مطابق نظامنامه امروز نمی شود داخل در مذاکره شد حالا اگر مجلس تصویب میکند باید رای بدهد .

رئیس - در نظامنامه همه چیزی که میفرمائید نوشته نشده است ماده ۴ نظامنامه داخلی مربوط باین مسئله نیست و حالا قرائت میشود . (بمضمون ذیل قرائت شد)

هر نماینده که میخواهد از وزیری استیضاح نماید باید تقاضای خود را کتبا بر رئیس داده و موضوع استیضاح را در ضمن معین نماید رئیس آنرا در مجلس قرائت می کند و مجلس باید آن تقاضا را قبول نموده و پس از آنکه از اظهارات وزیر یا وزراء در باب تعیین روزی که استیضاح باید بعمل آید مستحضر شد بدون مباحثه در اصل موضوع قرار روز استیضاح را بدهد استیضاحاتی که در باب امور سیاسی داخل مملکت است نباید پیش از یک ماه بعد تمویق نماید .

رئیس - موافق این ماده چون آقایان وزراء حاضر شده اند امروز جواب بدهند اگر مجلس هم قبول کند که امروز استیضاح بعمل آید می توان استیضاح کرد در این باب مخالفی هست (مخالفی نشد) مخالفی نیست - پس استیضاح امروز بعمل می آید آقایانی

که کتبا اجازه خواسته اند (۹) نفر هستند که بترتیب اجازه داده می شود اولی آقای حاج عز الممالک هستند .

حاج عز الممالک - اوضاع ناگوار

کرمانشاهان بمقیده بنده اساسا چیزی نیست که قابل تردید باشد یعنی طوری مسئله مهم و قابل اهمیت است که ما اعضاء میکنند کان صورت استیضاح را وا داشت که در این موضوع استیضاح کنیم و در مجلس شورای ملی هلنا این مطلب را مطرح مذاکره قرار دهم بنده قبل از آنکه تصور کنم که استیضاحی در این موضوع لازم است بوظیفه نمایندگی خود عمل نموده و مستوالی از آقای وزیر داخله کردم و البته آقایان نمایندگان مسیوفند که آقای وزیر داخله هم در آنخصوص جوابی دادند بنده مترصد بودم که بر طبق آن جواب اقداماتی بشود و اقلا از آن اوضاع که تا آن روز از برای اهالی بدبخت کرمانشاهان پیش آمده بود جلوگیری بشود ولی متأسفانه هیچ نتیجه بر آن مسئول و جواب مترتب نشد و ناچار شدیم در این موضوع استیضاح کنیم اخباری که در این مدت رسیده و بنده دیده ام خبرها و تلگرافات متضادی است (که حالا لازم بدانند قرائت بشود یا نشود چه عرض کنم) و چیزی که حقیقتاً میتوان گفت اینست که معلوم نیست مثل وزیر داخله نسبت بامورات آنجا چیست و چیزی که محقق است این است که این مطالب پیش بینی میشد و مگر هم گفته شد و در اینخصوص از هیئت دولت هم تقاضا شد ما نمایندگان کرمانشاه بر حسب وظیفه و کالت خودمان گرفتاری و بدبختی اهالی کرمانشاه را که هیچ قابل تردید نبوده مکرر گفتیم و بنده شخصاً وزیر داخله را مسئول عدم اعزام حکومت و مسامحه در آن میدانم و همین مسئله بنا اجازه میدهد که این مطلب را موضوع استیضاح قرار دهم برای اینکه بنده شخصاً یا سایرین که و کالت یک مملتی را قبول میکنند نمی توانیم ساکت باشیم و فقط بخواهید کار بگذرد و یک ولایت یا سایر ولایات دیگر بواسطه مسامحه دولت دچار این انقلابات بشود بنده چطور میتوانم ساکت باشم و بوظیفه و کالت خود عمل نکنم و این مسئله را در مجلس شورای ملی هلنا اظهار نمایم که یک ولایتی این طور دچار انقلابات و گرفتاری بشود و معلوم نیست که بعد از اینهم بچه حالت بدتری دچار خواهد شد چطور ممکن است بنده این وقایع ناگوار را که برای اهالی کرمانشاه پیش آمده و یقین دارم خود وزیر داخله و سایر وزراء هم تصدیق خواهند کرد که این وقایع بی اندازه از برای اهالی بدبخت کرمانشاه موحش و بی اندازه خطرناک است تا شا کنم یعنی بنده خطر آن را بالاتر از اینها میدانم به چوچه نمی توان قبول کرد که ممکن نبوده است وزیر داخله در این مدت متادای فکری از برای اینکار بکنند و نتواند جلوگیری از این انقلابات و قتل و غارت و این خساراتی که بر مردم وارد آمده بنماید و بنده میترسم که بدتر از اینها از برای اهالی آنجا پیش بیاید چون موضوع استیضاح بنده اوضاع کرمانشاه است و نباید از سایر جاه اظهاراتی بکنم و فقط راجع بهمان معوطه استیضاح مینمایم و بنده نمیتوانم ساکت باشم و تصور کنم که برای آقای وزیر داخله ممکن نبوده است اقداماتی بکنند حالا بنده نمایانم که هلت اینوقایع ناگوار را منحصر بده اعزام حکومت بکنم

یا بجزای دیگر مثلاً بگویم حکومت فرستاده نشده اینطور شد یا فلانطور شد که این ترتیبات پیش آمد خیر تکلیف و کیل این است که در پشت ترتیبون از وزیر سؤال و استیضاح بکنند و او اصلاح بخواد بنده نمیتوانم داخل در جزئیات شوم و نمیدانم حاکم چه اشکال تراشی کرده یا وزیر داخله چه باید بکنند که اهالی آنجا را از این بدبختی نجات بدهد بنده همیشه میدانم که درید قدرت وزیر داخله بوده که بهر ترتیبی هست نفرستادن هر مأموری و هر حاکمی که خودش میدانست اقدامی بکنند و جلو گیری و رفع این بدبختی را از اهالی کرمانشاه بنمایند بنده تا ایندرجه را که پیش آمده و گذشته است خیلی مهم میدانم و باز هم عرض میکنم با این مسامحه و ملاحظه بدتر از این برای اهالی آنجا پیش خواهد آمد پس بنده برای پیش بینی ناچارم در اینجا فریاد بزنم و برای حفظ حقوق موکلین خودم استیضاح بکنم.

رئیس - آقای سلیمان میرزا فرمایش دارید بفرمایید.

سلیمان میرزا - آقایان وزراء جواب نخواهند فرمود.

رئیس - هر وقت بخوانند جواب میدهند.

سلیمان میرزا - هر چند مقتضی بود از طرف هیئت وزراء که عموماً در خصوص اینمطلب که راجع بوزیر داخله است حاضر شده اند جوابی داده شود و بطوری که همیشه رسم بود در مجلس بطریق مخالف و موافق صحبت شود ولی چون آقایان وزراء میل فرموده اند خاموشی را شعار خود سازند و ما تمام اظهارات خودمان را بکنیم آنوقت ایشان بایک جمله خیلی مختصری بمقاد (خیر الکلام قل و دل) جواب بدهند بنا بر این بنده هم شروع میکنم باظهاراتی که لازم است در اینباب بشود بنده در اینمجلس هر وقت اظهاراتی شده مخصوصاً از امنیت و از قوای تأمین مملکت یادآوری کرده ام وقتی درست در مطالب غور و دقت شود معلوم میشود که تمام اینمطالب برای امنیت جان و مال مردم است و تمام (فورالمیته ها) از قبیل تشکیل مجلس انتخاب وزیر و وکیل و ادارات و هر چه از این قبیل تشکیلات که تصور بکنید ایجاد میشود تمام برای امنیت جان و مال مردم است چه در سیاسیات و چه در اصول و احکام مذهبی تمام برای امنیت است که اموال و جان مردم حفظ بشود و آسایش آنها از حیث مال و جان منظور گردد و غیر از این نمیتوان فرض کرد و اگر وقتی کسی را مجازات میدهند از برای این است که سایرین زنده بمانند دیگر کسی جرئت نکند کسی را بکشند این است که فرموده اند در قصاص زندگانی است و با اینکه مکرر بهیئت وزراء و آقای وزیر داخله یادآوری شده و آقایان وزراء هم کمیسیونها خواسته و در این باب مذاکراتی فرموده اند و همیشه بوزراء یادآوری شده که یک فکری بکنند و یک اشکال عمده در سمت مغرب مملکت پیش نیاید با وجود این متأسفانه بعد از تمام این گفتگوها یک روز دیدیم یک تلگرافی آوردند و در کمیسیون خواندند و آن تلگراف را نایب الحکومه کرمانشاهان از طرف اهالی امضاء کرده بود در صورتی که سابقه اعمال نایب الحکومه را همه بخوبی میدانند که چه نظریه سیاسی دارد و بوزیر داخله یادآوری شد که این نایب الحکومه آخر کار را خوب خواهد

کرد حتی بنده خودم آنجا اظهار کردم که از چه وقت تا بحال اهالی کرمانشاه اینطور سوسالیست شده اند که نایب الحکومه لیدر جماعت شده و عوض اهالی شهر تلگراف را امضاء میکنند نایب الحکومه را دولت معین کرده اهالی شهر که او را انتخاب نکرده اند که عوض آنها تلگراف کنند اهالی کرمانشاه همان اشخاصی هستند که از برای شکایت از انتخابات و کلاه تلگراف هزار و یانصد مهری و امضائی مخابره میکردند چطور در اینموقع خطرناک لیدری برای خودشان انتخاب کرده اند و نایب الحکومه از طرف همه آنها حرف میزند بالاخره بعد از آنکه باجمعی از و کلاه در تلگرافخانه رفتیم و مذاکرات حضوری بمعل آمد معلوم شد که بنده کج نفهمیده بودم و نایب الحکومه از طرف خودش یک مطلبی را اظهار کرده که بهیچوجه صورت وقوع نداشته چون و کلاه نمیخواستند اشکال تراشی بکنند لاینقطع بهیئت دولت یادآوری میکردند که این کار را اصلاح بکنند و یک نفر حاکم از برای اینجا بفرستند متأسفانه دیده شده که هیچ اثری ندارد و ایشان مشغول کارهای خودشان هستند و تلگرافهای غریب و عجیب مخابره می کنند و نظر به اطلاعاتی که بنده کتیباً دارم خودشان مردم را امیدارند و تعریک به انقلاب و بعضی اقدامات مینمایند بهر حال کرده تا شد آنچه شد و بنده حقیقتاً نمیدانم چگونه میتوان تصور کرد که مجلس شورای ملی موجود باشد و مصونیت جان و مال افراد مردم در قانون اساسی باشد و ما این جا بنشینیم و قانون پستی بگذرانیم و بوزراء نگوئیم جان و مال مردم آتش گرفت و مردم آسایش ندارند شب راحت و آسوده نمیخوابند و فقط همان طور که در چند روز قبل عرض کردم بهیئت قانع شویم که انشاءالله اقدامات لازمه شده با تعلیمات و دستور العمل داده خواهد شد و بیک عبارتی قل و دل باشد اکتفا کنیم یا اگر فرضاً گفته شود شکایت از فلانجا رسید بگوئید تلگراف رضایت هم خیلی رسیده و مطلب اینطور نیست که شما میگوئید و بهمین مذاکرات مسئله تمام شود و البته آنطور که ابواب اصلاح برای وزراء باز است برای و کلاه نیست و ابواب اطلاع بر ما مسدود است بواسطه اینکه هر تلگرافی که هست در دوسیه وزارت خانه ها میباشد و اجزاء وزارت خانه ها هم مطابق انتظامات داخلی حق ندارند بکسی حرفی بزنند پس باینجهت باب اطلاع بر ما مسدود است ولی اگر اسناد و تلگرافات وزارت داخله یا تلگرافات خصوصی که بکرمانشاه مخابره شده با مکاتبات شخصی که با آنجا فرستاده شد بعدها بدست بیاید و ملاحظه شود خیلی مطالب از آنها مفهوم می شود اما متأسفانه تمام اینها بر ما مجهول است نه تنها از برای ما بلکه مدتها است اخبار ولایات بر همه مردم مجهول است زیرا تا وقتی که تلگرافات بر مردم داده نشود کسی غیب نمی داند و همه مردم که تلگراف خصوصی ندارند امروز در حقیقت آن اشخاص که در پشت این (ترتیبون) قسم خورده و قسم نامه را امضاء کرده اند می بینند که فرق در مسئولیت شده اند و با آن قسمی که خورده اند که حافظ قانون اساسی باشند امروز می بینند یک اصل عمده قانون اساسی یاره یاره میشود و جان و مال مردم از میان می رود چگونه

ممکن است با آن قسمی که خورده ایم که حفظ قانون اساسی را بکنیم ساکت بنشینیم و بیک الفاظ شمعش قانع شویم این است که از وزیر داخله استیضاح می کنیم که چه فکری کرده اند و با آن همه اصراری که شد که یک حاکمی ولو هر کس که میخواهد باشد از برای کرمانشاه بفرستند و بهیچوجه هم تکلیف نکرده ایم که از چه نوع و چه سنخ و دارای چه سیستم عقیده باشد همیشه گفتیم یک حاکم بفرستند که مسئول باشد و اهالی شهر از دست این نایب الحکومه که ترتیب خانوادگی و زندگانی از چند سال قبل معلوم است آسوده شوند در صورتیکه آنجا ژاندارم هم داشتند و میتوانستند از همدان بر عده ژاندارم آنجا بیفزایند و مسئولیت شهر را بر عهده ژاندارم واگذار کنند و تا آن ساعت که امر واقع شد اینکار را نکردند و آنساعت هم بفشار و کلاه کرمانشاه گویا کردند (آنهم چون بابت اخبار بر ما مسدود است نمیدانم کرده اند یا خیر) با این ترتیب امروز مخصوصاً یک روزی است که باید حفظ قانون اساسی را کرد یعنی باید آقای وزیر داخله بفرمایند که بچه ترتیب اهالی با بخت فلک زده و بیچاره کرمانشاه را که تقصیرشان این است که دور از مرکز و پایتخت هستند حفظ می کنند که آسوده و در آسایش باشند بجهت اینکه ما که بی خبر هستیم متنها بگفته بعد از وقوع یک مطلبی یک مخبر بی حیائی از یک جایی اطلاع پیدا کرده که فلانجا را قتل و غارت یا فلانجا دکانها را چاییده اند آنوقت ما مطلع شویم در اینصورت آیا بچه ترتیب میتوانند و کلاه را مطمئن بکنند که در پیش خودمان و وجدانمان بحفظ قانون اساسی مطمئن باشیم و روی این صندلیها بنشینیم و بدانیم این اهالی بدبخت که همه هست و نیست مملکت بواسطه دست رنج آنها است و تمام این پول ها را آنها بزحمت در کرما و سرما تحصیل می کنند و بما میدهند که وکیل وزیر و مدیر اداره و فلان می شویم راحت هستند و بدانیم این ولی نعمتهای حقیقی ما یکساعت راحت میخواهند.

آقا سید حسین گزازی - اهمیت موقع کرمانشاه چنانکه ذکر شد گمان می کنیم محتاج بتذکر نباشد پیش آمد های اسف انگیز اخیر آنجا بخوبی بر نمایندگان معلوم و بر هیئت دولت مکشوف است که بالاخره بعلمت مسامحه وزیر داخله در اعزام حکومت کار بکجا رسبد مکرر در مکرر از هیئت دولت تقاضا شد که اقلایک نفر نماینده دولت در آنجا باشد که این دستهای تحریک و آنتریک داخلی را بکلی قطع کند و همه را به لهب و لعل گذرانند نمیدانم چطور شد شخص وزیر داخله که مکرر در مکرر در کمیسیونها اظهاراتی مینمودند اهمیت موقع را گوش زد و کلا میکردند و بعضی تلگرافات ارائه میدادند اگر این تلگرافات واقعیت داشت چرا در اعزام حکومت مسامحه کردند و اگر واقعیت نداشت چرا اظهار میکردند بنده هیچ اینمطلب را نمیفهمم وزیر داخله که امروز مسئول مقدرات مملکت است و زمام مملکتی را در دست گرفته است و با اطلاعات واقعی که از آن صفحات دارد چرا آنقدر در اعزام حکومت مسامحه نموده که این بدبختی بزرگ برای اهالی آنجا فراهم شود با آن جدیتی که وزیر داخله بخودش نسبت میداد نمیدانم چطور شد و چه

شنید و چه دید که در این موقع بمساجه و ماطله گذرانیدند خوب بود وزیر داخله بقدری که میخواهد استرضای خاطر دوستانش را فراهم کند صد یک بلکه هزار یک او را در جلب استرضای خاطر ملت سعی نموده و یک فکر هم برای مملکت میگردو اگر یک ملتی را از خودش راضی مینماید بهتر از این بود که یک همه را از خودش خوشنود کند بنده هیچ علت اینکار را نمی فهمم اگر وزیر داخله بقدری که در حفظ علاقت با شخص خود که در مدت حکومت آنجا تهیه کرده جدیدت دارد قدری هم اظهار علاقه مندی با این آب و خاک و جدیدت در ایفای او میگردو بقینا مملکت باین روز سیاه نبود اگر شاهزاده وزیر داخله که از شاهزادگان بزرگ ایران است قدری ابراز حس ایرانیت مینماید روزگاری اینتقسیم نبود زمامداران حکومت امروزه که مسئول آسایش و آسودگی ملت هستند خوب بود چنانچه برای آسودگی و آسایش خاطر و راحتی همیشه فکر رفتن شیران و نوشیدن آب خنک و استنشاق هوای لطیف و تناشای مناظر گلگهای رنگارنگ و ریاحین و جستن فواره ها و صفای آب شار هارا مینمایند که از حاصل دست رنج این ملت بدبخت اندوخته اند قدری هم تامل و فکری بحال بد بخت این مملکت عموماً و کرمانشاه خصوصاً بنماید که در این هوای گرم و بستان قدرت خارج شدن از زیر سقف اطاق و آسایش در یک هوای آزاد و فضای بازی از صدای تفک و ترس گلوله ندارند بنده نمیدانم این چه ترتیبی است و چرا باید وضع مملکت اینطور باشد مطالب خیلی است ولی چکنم که نزاکت پارلمانی و مقتضیات کنونی بمن اجازه نمیدهد اظهار کنم والا اینجا داخل جزئیات نشدم و بعضی مطالب که نباید گفت عرض میگردم .

وحیدالملک - بله بنده میخواهم عرض کنم که امروز یک سیستم جدید و یک ترتیب نوینی از برای مذاکرات پارلمانی بمیان آمد یک استیضاحی از وزیر داخله شد که ایشان بهیچوجه دفاع نمی کند بنده نمی دانم این چه ترتیبی است اگر بطریق موافق و مخالف پارلمانی صحبت میشود باید همان طریقه که مجلس شورای ملی داشته است صحبت بشود ولی اگر این یک ترتیب جدیدی است و تمام اظهاراتی را که نمایندگان راجع به آقای وزیر داخله کرده و می کنند ایشان قبول دارند بنده هم اظهارات خودم را بکنم .

رئیس سده (۱۰۸) نظامنامه داخلی را فرانت بفرمائید که در باب آقایان وزرا مینویسند هر وقت بخواهید حرف بزید همانوقت اجازه داده می شود .

وحیدالملک - بلی بنده یکمطلب جدیدی را میخواهم در پشت تریبون مجلس عنوان کنم موضوع مذاکرات امروز محدود به استیضاح از آقای وزیر داخله راجع بامور کرمانشاه است راجع به اوضاع و وقایع ناگواری است که در آنجا روی داده و این استیضاح راجع بسیاست عمومی مملکت نیست زیرا اگر ما میخواستیم راجع بسیاست عمومی مملکت استیضاح بکنیم با نهایت جرئت به آقایان وزرا میگفتیم که ما میتوانیم صد فقره استیضاح روی تریبون مجلس و روی میز ریاست مجلس بگذاریم ولی برای

حفظ نزاکت و برای جلوگیری از بعضی گفتگوها و برای حفظ موقبت امروزه مملکت موضوع استیضاح مانرا خیلی محدود قرار دادیم و اولاً استیضاح راجع است بوزیر داخله و ثانیاً راجع است به یک قسمتی از مملکت وسیع ایران به نایب حسین کاشانی راجع نیست بوقایع ساوجبلاغ راجع نیست بوقایع جاهای دیگر که مسئولیت تمام آنها بوزیر داخله مربوط است و مستقیماً بایشان متوجه میشود راجع نیست بلکه راجع است بیک موضوع محدود معینی آقای وزیر داخله در پشت همین تریبون میفرمودند که تمام نقاط آنجا در بقدرت ایشان است وما چون اینمطلب را میدانستیم استیضاح را مستقیماً به خود ایشان متوجه نمودیم زیرا وزیر معارف دستی در اوضاع کرمانشاهان ندارد که ما ایشان را مسئول قرار دهیم وبگوئیم که چرا در شورای معارف آن را مطرح نکرده اید و یا چرا وزیر است و تلگراف بوظیفه خرد رفتار کرده تلگرافات خصوصی و رمزی وزیر داخله را بکرمانشاه مخابره کرده یا این که بوزیر است و تلگراف تو بیخ کنیم که چرا مکاتیب خصوصی ایشان را گذاشته اند در جبه پست انداخته شود و بان حدود ببرند و آنجا را منشوش میکنند ایشان را هم داخل مسئولیت نمیدانیم چنانچه عرض کردم ما مسئولیت را متوجه بوزیر داخله میدانیم و در باب وقایع و اوضاع ناگواری که در کرمانشاه رو داده مستقیماً ایشان را مسئول میدانیم بنده هم مثل رفقای خرد و مثل آقای حاج عزالملاک که فرمودند نمی توانیم در اینجا بشنیم وقایع مهمه در حدود و نفور ما روی دهد و اسباب بدبختی و پریشانی و اسباب تضییقات واضطراب و تزلزل خاطر مولکین ما بشود وما در اینجا روی صندلی مجلس در هوای معتدل خیلی ملایم بشنیم و قانون یتی به گذاریم و رای بدیم که آیا مسگورات را میشود در داخل یا کات یتی حمل و نقل کرد یا خیر ما نمی دانیم بچه امنیت خاطر در اینجا بشنیم و رای در قانون یتی بدیم در صورتی که بدانیم آن بدبختی هائی که مارا و کبیل کرده اند دچار هزار بدبختی و تضییقات و فلاکت شده اند ما نمی توانیم اینمطلب را تحمیل کنیم و بنده نمی توانم هم عقیده باشم یا کسانی که یک اهمیت فوق تصوری بامنیت مملکت میدهند البته آقای وزیر داخله در مقابل مراض بنده تصدیق خواهند فرمود که امنیت مملکت مقدم بر همه چیز است امنیت مملکت یک چیزی است که در هر اقدامات مهمه یتی بان وزرا است امنیت مملکت یک اسباب اطمینانی است از برای قاطبه اولیای امور در یک مملکتی اگر امنیت نباشد هیچ چیز نیست اگر امنیت نباشد و کبیل نمی تواند روی صندلی مجلس بشنید و بقانون گذاری مشغول شود وزیر نمی تواند براحث مشغول اجراء امور وزارت خانه خودش باشد پس امنیت اولین چیز حتمی است که برای مالازم است ولی بدبختانه امروز می بینیم که امنیت از یک قسمتی از مملکت ما که کرمانشاه باشد رو بزوال میگردد بنده چندین مر بوط با اوضاع کرمانشاه نیستم که آقایان وزرا از من استناد بخواهند بنده اسناد نمیتوانم بایشان نشان بدهم نتیجه رایی بینم و بر حسب تحقیق از آقایان و کلاهی کرمانشاه و از خارج شنیده و میدانم که اوضاع کرمانشاه نهایت

پریشانی را دارد مردم آنجا آسودگی و آسایش ندارند شها راحت نمیبخوابید روزها متزلزل هستید و همه نوع مخاطرات از برای آن بدبخت ها بیچاره ها فراهم است بنده می بینم یک کابینه داریم مقتدر و یک وزیر داخله داریم که در مقابل نطق مجلس میگوید (ترمز) کرمانشاه در دست من است ومن یک اتومبیل چی هستم که با اصطلاح ترمز کرمانشاه ها میگردانم و واقماً هم میگردانم ولی نمیدانم در این کار چه اسراری هست و چه ترتیبی است که بر میگردد چون ما خودمان که اتومبیل چی نیستیم همینقدر می بینم اوضاع در دست خود وزیر داخله است می شنوم تلگرافات خصوص و رمزی خارج از وزارت خانه مخابره می شود مکاتب آنجا فرستاده میشود می شنوم یک اقداماتی میشود در هر صورت داخل جزئیات اینها نمی شوم فقط ما نتیجه را ملاحظه می کنیم و می بینیم خانه را بیک شخص اجاره دادیم و خراب شده نمی دانم چه وقت و سایل خرابی خانه را فرام آورده ولی وقتی که میرویم داخل آن خانه می بینیم تمام آن خراب است چنانچه عرض کردم بنده مسئول مستقیم بلا واسطه این خرابی وزیر داخله را میدانم ایشان هستند که تعلیمات خصوصی میدهند ایشان هستند که اطلاعات مستقیم و صحیح دارند ایشانند که بحال اشخاص آنجا یک واقبت مخصوص بهم رسانیده اند ایشانند که امور آنجا بایشان مربوط است بنده از ایشان سؤال میکنم که از برای خاطر خدا و از برای خاطر آن بدبخت هائی که در آنجا هستند چرا آنقدر مسامحه کردید از شما استعفا می کنند که یک نفر را برای حکومت آنجا بفرستید و چنانچه حضرت والا شاهزاده سلیمان میرزا گفتند مانگفتیم یک حکومت متجدد با آنجا بفرستند مانگفتیم که یک حکومت مشروطه خواه بفرستند ما نگفتیم یک حکومتی که یک رنگ سیاسی مخصوص داشته باشد با آنجا بفرستند و کلاه و نمایندگان کرمانشاه هر روز خدمت حضرت والا شاهزاده وزیر داخله شرفیاب شدند و استغاثه کردند که یک نفر را هر کس هست بسمت حکومت آنجا بفرستند که مسئول امورات آنجا باشد و مردم بیچاره آنجا را از دست آن معاون که خودتان معین کرده اید خلاص کنید ولی با وجود این نکرید چنانچه هنوز می بینم حاکمی برای آنجا برقرار نشده است و یک نفر راهم که اسم برده اید او را هم یک روز یولش نمیدهند و یک روز ترتیبات دیگر (بنده آقای وزیر مالبه را هم مسئول قرار نمیدهم) و یک روز تعلیمات لازمه باو نمیدهند و همینطور در بوته اجمال میگذارند تا اینکه اخبار مشوش از آن صفحات میرسد پس بنده بسمت و کالت و سمت نمایندگی ملت (نه سمت نمایندگی کرمانشاه) از حضرت والا وزیر داخله که مستقیماً مسئول اغتشاشات و وقایع ناگوار آنجا هستند استیضاح می کنم توضیحات میخواهم که چرا آنقدر مسامحه فرمودند چرا آنقدر سوء تدبیر در عملیات و اقدامات خودشان ظاهر ساختند که اوضاع این قسمت مملکت را باین حالت ناگوار انداختند

رئیس - فقط اعتراضی که بنده بنطق آقای وحیدالملک دارم این است که فرمودند و کلا تشریف می آورند اینجا و در هوای معتدل ملایم مینشینند گویا در اینباب اشتباه کرده اند هوای اینجاملایم نیست

وحیدالملک - بله صحیح است بنده این عرض خودم رایس میگردم **مرات سلطنت** - بنده دو چیز است که قابل تردید نمی دانم یکی سابقه اطلاعات وزیر داخله است از اوضاع کرمانشاه و دیگر انقلابات و هرج و مرج که امروزه در کرمانشاه تولید شده اگر چه وزیر داخله اختیار را نمیدهد یعنی آن اختیاری را که لازم است نمیگرداند و هر قسم اخبار را اصلاح دانستند آن اخبار را صحیح باشیم بروز نامه ها می فرستند و این دلیل و شاهد بر این است که کرمانشاه یک احوال ناگوار مخالفی را دارد بنده عرض میکنم سوء تدبیر وزیر داخله و مسامحه وزیر داخله در اعزام حکومت به کرمانشاه تولید این زحمت را کرده بنده عرض میکنم رشته آسایش اهالی بدبخت کرمانشاه بواسطه همین ترتیبات امروز طوری متزلزل و طوری هرج و مرج آنها را تهدید می کنند که بهیچوجه منوال وجود بنده نمی توانم در اینجا اذعان کنم که با سابقه خصوصی و اطلاعاتی که حضرت والا نسبت با اوضاع کرمانشاه داشته است قصوری در امور آنجا نکرده است زیرا حکومت آنجا را تاکنون اعزام نداشته است اگر چنانچه وزیر داخله بخواهند بفرمایند من از اوضاع کرمانشاه اطلاع نداشتم بهیچوجه نمی توانم این فرمایش را بفرمائید زیرا خودشان در پشت همین تریبون فرمودند که سالها در کرمانشاه بوده و اقدامات کرده اند بنده خودم هم با آقای وزیر داخله بوده ام و سابقه خصوصی وزیر داخله را اگر سایر آقایان نمایندگان نمیدانند بنده کاملاً میدانم پس بنده عرض میکنم آن هلثی که باعث شده است حکومت را تا بحال نفرستند و یک هرج و مرجی در آنجا تولید شود چیست اگر چه آقای وزیر داخله سکوت دارند و بهیچوجه منوال جوه اظهاری نمیفرمائید و بماده (۱۰۸) متشبت شده اند ولی بنده عرض میکنم رفته رفته کار کرمانشاه و اهالی آن بواسطه نداشتن یک فائد و نگاهبانی بیش از این خراب میشود و اسباب مخاطره برای تمام اهالی کرمانشاه فراهم میآید ما امروز یک قسمت از مملکت و یک سرحدی را می بینم که در یک هرج و مرجی واقع شده که بهیچوجه منوال جوه نمیشود باین آسانها آن را تأمین کرده و انتظام داد در صورتی که اگر وزیر داخله تصدیق بکنند میدانستند یک ماه قبل از این کار کرمانشاه را بهتر از این مرتب و منظم میکنند امیر مقم دو ماه است که از کرمانشاه معزول شده است از اواخر حکومت امیر مقم رفته رفته اسباب اغتشاش در کرمانشاه فراهم شد و این اغتشاش با بواسطه سوء تدبیری بوده که امیر مقم اعمال کرده یا بواسطه اتفاقات دیگری بوده که بنده نمی دانم همین قدر عرض میکنم چرا وزیر داخله با سابقه خصوصی که بحال کرمانشاه داشت با ترتیبی که میدانست تاکنون اقدامی نکرده هر کس را گفتند حاکم آنجا بکنند اشکالی تراشیده و آن کس راهم که خودشان حاکم کردند اسباب و لوازم کار او را فراهم نکردند هر وقت هم کسی بخواهد اظهار یا سؤالی بکنند میفرمایند اقدامات لازمه شده یا میشود هیئت دولت مشغول است و وقتی بخواهیم از ایشان استیضاح کنیم تمام هیئت وزرا را میآورند بمجلس و میگویند (سولیدار تبه) هیئت دولت بطوری است که اگر بخواهند از وزیر

ملک الشعراء - اگر ماده ۱۰۸ را بموقع عمل نمی گذاشتیم البته بهتر بود و تکلیف معلومی شد زیرا نطق ها باید بترتیب مخالف و موافق پیش برود بنده میدانم چرا از طرف آقای وزیر داخله اظهاری نمیشود .

رئیس - مردم را نمیشود بحرف زدن مجبور کرد اگر میخواهند حرف میزنند اگر نمیخواهند نی زنند و در موقعیکه لازم میدانند اظهارات خردشان را میکنند .

ملک الشعراء - بله اگر از طرف آقای وزیر داخله اظهاری در مقابل ایراد و استیضاح آقایان نمایندگان میشد بهتر میتوانستیم داخل مطلب شویم ولی عجلتاً مسئله اینطور شد و قصد آقایان وزرا این است که نمایندگان و ناقدین حرفهای خودشان را بزنند آنوقت یک بیان خیلی ملایمی باتندی بفرمایند مطلب تمام شود بنده در این موضوع خیلی مذاکرات میخواستم بکنم ولی چون دیدم که سوزده مطالب خیلی ملایم است البته بنده هم ملایم می شوم و بطور خلاصه عرض میکنم که سه سابقه بنده را از روی آن کرسی بروی این کرسی نطق آورده است یکی سابقه سیاسی است که پیش آمد سیاست مملکت یعنی آن سیاستی که مارا بطرف هاویه مرک میکشاند آن سیاست مرا در اینجا نشانیده است ولی نمیخواهم در اینموضوع داخل شوم زیرا خود آقایان وزرا بهتر میدانند چه شده و چه میشود و چه میکنند همه هم میدانند بنا بر این بنده در این موضوع هیچ عرض نمیکنم یکی هم سابقه افکار عمومی است سابقه مذهبی است که در اینخصوص هم نمیخواهم (فنانیککی) (وداگویی) بخرج دهم و البته هم از بنده این ترتیبات

حاج میرزا حسین - چون موضوع مسئله استیضاح از وزیر داخله بود و در موضوع کرمانشاه آقایان تمام مطالب را فرمودند و موضوع هم متعدد

را منتظر نیستند ولی کسی نمیخواهد در مملکتی که دارای سی کرور نفوس است در روی افکار عمومی عرض اندام بکنند البته باید ملاحظه سابقه مذهبی را داشته باشد بهرحال اینرا هم مسکوت عنه میگنارم لکن موضوعی که تعقیب شده است و حضرت والا وزیر داخله در آنموضوع طرف استیضاح واقع شده اند مسئله امنیت و مصونیت جان و مال مردم است و گمان نمیکنم این مسئله هم چندان لازم نباشد گفته شود و در این زمینه حمله بشود بنده تصور میکنم وزرائی که مسئولیت مقدرات یک مملکت را بدست میگیرند خود آن ها باید بیشتر در این مسئله دقیق باشند و اگر قانون اساسی هم نباشد وزیر مسئول امنیت مملکت است و باید جان و مال اهالی ولایت کرمانشاه را حفظ کند آن کرمانشاهی که در عرض این چند سال چندین دفعه لگد کوب اشرار شده آن کرمانشاهی که چندین مرتبه تاراج و غارت شده آن کرمانشاهی که خود وزرا بهتر از ما حال را میدانند آن کرمانشاهی که چندین دفعه هستی او بیاد فنا رفته آن کرمانشاه متأسفانه از سوء تدبیر (یا آنکه سابقه دیگری داشته که بنده نمیدانم و مسئولیت آن هم راجع بشخص حضرت والا است باز دارد میسوزد آن کرمانشاه را هول داده اند و در میان کودالی انداخته که از آن کودال زوال او بیرون میآید زیرا اگر قدری در مسئله دقیق شویم می بینیم که متأسفانه کرمانشاه امروز دارد رنگ سیاست ایران را تغییر میدهد بنده نمیخواهم عرض کنم اما میتوانم التماس کنم که چرا این مقدمات را فراهم آوردید که جان و مال اهالی کرمانشاه امروز در معرض خطر باشد و بیست نفر مجبور شوند در این استیضاح بخواهند چه باید کرد کار با اینجا کشیده شده است و داریم بطرف یک وادی خیلی تاریکی کشیده میشویم آقایان وزرا بهتر از ما اینها را میدانند آنها هم وجدان دارند آنها هم دل دارند عواطف و انفعالات دارند البته و دروا هم ایرانی هستند و باید بیشتر از ما باینمطلب اهمیت بدهند شما خودتان میدانید که ما مجبور شده ایم این استیضاح را و این اظهارات را در اینجا بکنیم معذالک اظهارات کلیات را گذاشته ایم و برای اینکه حفظ نزاکت را باید کرد تسلیم شده ایم و حفظ مسئله را بکرمانشاهان منحصر کرده ایم و در مسئله کرمانشاه گویا شخص وزیر داخله تنها در معرض استیضاح باشد بنده ساحت سایر وزرا را مقدس میدانم و همچنین ساحت وزیر داخله را هم باید مقدس دانست اما وزیر داخله که از عهده مسئولیت وجدانی خود برآید حالا ما چه کنیم که آقایان وزرا جور کش آقای وزیر داخله شده اند ما چه کنیم که حضرت اشرف آقای عین الدوله رئیس الوزراء میخواهند محبوبیت دیرینه خودشان را بر این کار فدا کنند ما چه کنیم که این مسائل ما را مجبور کرده است این استیضاح را بکنم رفقای من مقدمت را گفتند آنچه بنده هم میدانم فقط یک جره مختصرش را عرض کردم و خیلی هم متأسفم از اینکه مجبور بین مملکت ما میخواهند محبوبیت خودشان را در سر اینموضوع بی انصافانه فدا کنند واقماً حیف است و بیش از این دیگر عرض نمیکنم .

نیست که انسان بخواهد صحبت کند یا مطالبی که میگوید مطالب جدیدی باشد ولی تمام این گفتگوها برای این است که شخص وزیر داخله مسئول امنیت مملکت است و چون ما میتوانیم در موضوع امنیت هر اقدامی بخواهیم بکنیم با کمال جدیت میتوانیم بنا بر این تمام این مطالب برمیگردیم باینکه چرا وزیر داخله در موضوع اعزام حکومت کرمانشاه مسامحه کرده باینکه خودشان بمجدد یک تلگرافی که از کرمانشاه میآید (و حال آنکه ما میدانیم آن تلگراف مبنی بر چه اساسی بوده و خود وزیر داخله هم میدانند) بانصورت فوراً بمجلس و ریاست مجلس تلفن میکردند و جماعتی را زحمت میدادند که ای داد ای فریاد مسئله خیلی اهمیت دارد بیانید فکری بکنید اقدامی بکنید که کار را اصلاح کنیم و این مسئله مکرر واقع شده که در هر مجلس که وکلای کرمانشاه و سایر آقایان حاضر بودند خدمتشان عرض کردند که اگر بخواهید امور کرمانشاه اصلاح شود باید حکومت فرستاده شود و با سابقه که بعضی مأمورین دولت در کرمانشاه دارند و خود وزیر داخله بهتر میدانند میتوانیم بگوئیم بواسطه مسامحه کردن وزیر داخله تجری آنها زیاد تر شده و بیشتر اسباب انقلاب آنجا را فراهم آوردند لهذا تمام توجه ما به وزیر داخله است و تمام مقصود ما این است که چرا در فرستادن حاکم مسامحه کرده اند.

آقا میرزا محمد علیخان - در اینباب

کم و بیش مذاکرات شده است شاید اگر اظهاراتی مخالف اظهارات آقایان نمایندگان میشد مطالبی پیدا میشد که ممکن بود در آن بحث شود ولی با این تفصیل بنده داخل در جزئیات نمیشوم و باید هم نشوم چون موضوع راجع بکرمانشاه است اگر چه این آقایان ناگوار در اینصورت اخیر در خیلی از نقاط مملکت اتفاق افتاده است حالا چرا نمایندگان را مجبور باینستحضار نکرده شاید برای این بود که اطلاعات دیرتر میسر شده یا جلوگیری میشده است و اتفاقاً خبر مسئله کرمانشاه زود رسید و عامه مردم نمایندگان کرمانشاه را متوجه کرده و آنها اظهاراتی کردند که اذهان نمایندگان دیگر را با اهمیت فوق العاده و ناگواری اینوقایع متوجه ساخت بنده علاوه بر اینکه در جزئیات داخل نمیشوم بدینصورت در بعضی کلیات هم نمیشود وارد شد چیزی که سبب شده است و واقعاً فشار دماغی آورده است و حال هر کس را نسبت به وقایع ناگوار کرمانشاه متزلزل میکند و شاید از دست قسمت یک قسمت آن راجع بوقایع حاضر و نه قسمت آن راجع بوقایع غیر مرغوبی باشد که ممکن است متعاقب آن واقع شود این است که در واقع هر ذمه داری و هر صاحب تکلیف و صاحب وجدانی را مجبور میکند که بواسطه شخصی و وکالتی و وجدانی متذکر و متوجه باین مسئله بشود و دیگران هم متوجه و متذکر گندم مقصود از دیگران هم هیئت دولت و شخص وزیر داخله است که مسئولیت این مطالب مستقیماً مربوط و راجع بایشان است این است که دو مسئله بنده را مجبور کرد باینکه در این استیضاح وقتی داشته باشم و وارد باشم خواه اینکه در مقابل این اظهاراتی که شده است و آنچه را که بنده بگویم مطالبی مفصل یا مختصر صحیح یا سقیم صحبت بشود یا نشود ولی چیزی که هست و بنده میشنوم و در افواه هم هست اینست که میگفتند مسئله کرمانشاه با سابقه که وزیر داخله نسبت بامور آنجا وارد توضیح و واضحات

است و محتاج باستیضاح و هیچگونه مذاکره نیست شاید بنده با این ترتیب اظهاراتی که میکنند موافق نباشم اما یک جمله آنرا بنده نمی توانم فراموش کنم و آن اینست که با اطلاعی که دارم شخص وزیر داخله با سابقه اطلاع و طول خدمتی که در اطراف و اکناف ایران و در ایالات و ولایات دارند راه علاج را بهتر از هیئت وزراء امروزه میدانند خاصه در عمل کرمانشاه که چندین دفعه و چند سال در صفحه هزرت حکومت و ایالت داشته اند و بر طبق اظهارات خودشان جزئیات امور آن حدود را با اندازه مطلع هستند که حتی از خانواده های ایلات و جمعیت کوچک و بزرگ سکنه آنجا و حالات روحیه آنها و اوضاع اقتصادی آنها و قوای آنها و ضعف آنها بخوبی اطلاع دارند و این اطلاعات البته ماحصل این است که در قوه دارند در مدت ده روز یا پنج روز آن حوالی و آن نقاط را اگر چه در منتهای افتشاش هم باشد امنیت کامل بدهند که نظیر آن در هیچ یک از نقاط ایران دیده نشود و مسلم است در صورتیکه ممکن است افتشاش را امنیت داد ممکن است امنیت را هم به افتشاش انداخت عرض کردم چیزی که بنده را باین استیضاح متوجه کرده است دو مطلب است یکی اهمیت فوق العاده اوضاع ناگوار کرمانشاه که بواسطه یک نفر نماینده ناچارم استیضاح نمایم یا توضیح بخواهم یا سؤال کنم تا بالاخره خودم را از هر جهت و ترتیبی که هست آسوده خاطر کنم و نسبت به اهیتی که واقعه امروزه دارد و ملاحظاتی که ممکن است در عقب آن باشد راحت کنم به علاوه آن چیزی که خودم حتم و یقین دارم نفوذ فئودال و فساد و اطلاعات و اطلاعات غرب مخصوصاً در حدود کرمانشاه دارند و قایمی که امروزه تا چند روز قبل پیش آمد مسائلی است که از یک ماه قبل مقدماتش بنظر میآید و طوری بود که شخص وزیر داخله اینقدر باین مسئله اهمیت میدادند که من حقیقتاً در اغلب مواقع که می آمدند او اظهار میکردند متوحش میشدم که آیا عاقبت این کار بکجا خواهد کشید از یکطرف اهمیت مسئله و از طرف دیگر یک کس که تا این اندازه نفوذ و اطلاع دارد این مسئله در نظرش باین درجه از اهمیت رسیده انسان را متوحش مینماید در اینصورت نمی دانم چطور شده است که یک چیز اینقدر مهم و یک مسئله که حاش مخصوصاً بدست وزیر داخله اینقدر سهل است سی روزی طول میکشد و عاقبتش منجر بامروز میشود که من که یک نفر نماینده ملتسم نمایانم در اطراف و اکناف این مملکت امنیت هست یا نیست و میشود امروز را بفردا بسر برد یانه و مکرر عرض میکنم با این اندازه نفوذ و احاطه کامل و با آن اندازه اهمیت که خود وزیر داخله در انجام دادن امور آن جا داشتند چرا در اینصورت اینکار انجام نگرفته است و عاقبت باین روز بدینصورت افتاده است

عادل الملک - ماده (۱۰۸) ما را از یک حقی

که قضاوت در اظهارات طرفین است محروم کرده یک اظهاراتی میشود و جواب داده نمی شود بنده که هنوز توضیحات وزیر داخله را نشنیده ام و نمیدانم ایشان در مقابل چه خواهند گفت بنده هم اگر بخواهم چیزی بگویم مجبورم که در تعقیب اظهارات آقایان حرفهای

متجانس بگویم و قضاوت نمیتوانم بکنم ولی عرض میکنم استیضاحی که شده است در مسئله سوء اداره و مسامحه است و مایک قاعده ثابتی داریم که وقتی نتیجه غلط است البته مقدمه غلط بوده است در هر حال صرف وقت در مقدمه نمیکیم همینقدر مبینم نتیجه افتشاش کرمانشاه است و در اینباب هم آنچه باید گفته شده و بنده نمیتوانم عقاید خودم را اظهار کنم مگر اینکه توضیحات وزیر داخله را اصلاح کنم و همانطور که عرض کردم ماده (۱۰۸) بنده از قضاوت محروم میکنم و بنده در اینباب تصمیم و عقیده خودم را بآن جدیتی که مقتضی یک نفر شخص است که میخواهند کار بکنند چطور اظهار کنم

رئیس الوزراء - میتوانم عرض کنم مجلس

امروز یک مجلس تاریخی است بجهت اینکه هیئت دولت مسئولیت مشترک را که قبول کرده بودند حالا بموقع اجرا میگذارد برخلاف سوابق ایام که اینطور نبود باینکه حضرت ولا شاهزاده سلیمان میرزا فرمودند یک قل و دلی بمان میآید و میگردد گمان میکنم اگر مطلب را خیلی ذیل بدهیم زحمت هر دو طرف زیاد خواهد شد موقع مملکت ما امروز اینطور نیست که وزراء با وکلا یک کدورتی یا یک گفتگویی پیدا کنند بلکه البته باید هر دو متفقاً برای اصلاح و خیر مملکت هم رای وهم عقیده باشند و با اتفاق یکدیگر کار کنند باید آقایان نمایندگان خوب بدانند که از روز اول عقیده من همین بوده است و تا امروز همین طور رفتار کرده و با استمداد ایشان کار کرده ام ولی تأسف میخورم از اینکه در اینجا بعضی مذاکرات شده که اگر رجوع بگذشته ها بکنیم خوب پیدا میکنم و گویا آنقدر وقتی برای ما نمانده که بتوانیم کلیه آن نظریات را اصلاح کنیم همه میدانند که مادو ماه است در کار داخل شده ایم در دو ماه از یک هیئت دولتی که شیرازه مملکتشان از هم پاشیده شده و همه جا منقلب بود چه میخواهد و اگر در ظرف ایندو ماه هم باز بحال خودشان میگذاشتند شاید کاری بهتر از این بیشتر از این میکردند از هر طرف فشار آورده و میآوردند هیئت دولت گرفتار مسائل آنی است و هر دقیقه برایش یک بلائی پیش می آید این نیست مگر بواسطه پریشانی مملکت اینرا البته خودشان فهمیده اند و بایستی سعی کنند آن پریشانی را بردارند و از روی انصاف خوب است آقایان وکلا بکابینه رئیس الوزراء وزارت داخله و خارجه و پست و تلگراف و سایر جاها بیایند نگاه کنند ببینند در آن روزی که این هیئت دولت تشکیل یافته است تا امروز چند قدم جلو رفته و چه کرده است شاید مقتضی نباشد حالا من در اینجا بگویم ولی اگر ملاحظه کنند خواهند فهمید که این هیئت دولت خادم بوده است یا خیر اگر چه بچوقت نمیتوانیم تصور کنیم که آقایان تصور خیانت کرده باشند ولی ممکن است به بینید این هیئت سست کار و سست عنصر و سهل العمل بوده اند یا خیر آقا خوب است این یک کار معلوم شود در مسئله کرمانشاهم چون مسئله معلوم بود خواستیم مطلب کلیتاً گفته شود بعد جواب داده شود باید خوب در نظر داشته باشند که مسئله کرمانشاه در موقع این کابینه نبوده است و آن روزی که من بکابینه وارد شدم و تشکیل هیئت

دولت را دادم قبل از همان روز واقع شده بود و باید در نظر داشته باشند که بفاصله دوسه روز بعد از آن متزلزل بودیم که حال کرمانشاه امروز و امشب چه میشود و با صبح چطور خواهد شد و اقداماتی که در اینباب شده است اگر لطف بفرمائید و از نظر لطف و محبت نگاه کنید میتوانیم تصدیق کنیم که قصوری نشده است و بآن اوضاع و حال شهر کرمانشاه بقدری که لازم بوده هیئت دولت سعی کرده است و با مشکلاتی که آنوقت بود فوراً ژاندارمری با آنجا فرستاد (که علجالتاً سیصد نفر ژاندارم در آنجا است) و بعضی دستور العمل های کافی نسبت به ایلات داد و آن پریشانی عسیرتی که خودش اسباب پریشانی حواس همه بود سکونت پیدا کرد هیئت دولت بآن پروگرامی که بمجلس داده است باید باعلی درجه حفظ بیطرفی را بنماید و اینمسله را کاملاً رعایت کند و اگر یک اتفاقی در یک نقطه واقع شود باید نظرش بحفظ بیطرفی باشد و ناگزیر است که اینمطلب را در مد نظر داشته باشد و هیچ وجه نباید از آن غفلت کند در مسئله حکومت آنجا هم آقایان میدانند که حکومت را معین کرده ایم و تمام مخارجش را هم داده ایم حتی برای اینکه زود تر حرکت کند باین ضیق مالیه قریب سی هزار تومان هم علاوه بر مخارجش تصویب کرده ایم که زودتر برود و اینرا باید همه آقایان بدانند مخصوصاً آقایان وکلای کرمانشاه خوب میدانند و در همه مواقع بوده اند و در تمام جزئیات با هیئت دولت موافق بودند و اگر یک مشکلی پیش میآید این را رفع میکردند میدانند که هیچ قصوری برای روانه کردن حکومت نشده و حکومت هم شاید تا سه چهار روز دیگر حرکت کند پویش حاضر است می دهند و حرکت میکنند برود و شاید تا دو روز دیگر معاونش را فرستد برود اگر در نظر داشته باشند در همان روز که در آن اطاق آقای حاجی امام جمعه و آقای مدرس و سایر آقایان و شاهزاده سلیمان میرزا بودیم با چه جدیتی تمنا کردم بروند تلگرافخانه و با کرمانشاه حرف بزنند اینها برای چه بود . برای اصلاح کار آنجا بود برای اینکه دولت جز آسایش اهالی آنجا نظری نداشت والا دولت خودش اینکار را میکرد اینمطلب برای همین بود که همه با اتفاق اسباب آسایش مردم را فراهم کنیم مقصود دیگر این بود خیلی چیزها میگویند و خیلی چیزها میشنومیم اگر بنا باشد هر چیزی را که میشنومیم قبول کنیم گمان میکنم همه ماها زحمتان زیاد شود وزیر داخله یک مسئولیتی دارد من هیچ نمی توانم بگویم غفلت کرده است بجهت اینکه هر کاری که داشت چه در این موضوع و چه چیزهای دیگر و در هیئت وزراء مطرح میشد دستور العمل میگرفت میبرد و مینوشت همه میدانند در واقع اگر خطائی شده است ماها کرده ایم و هیچکدام از این امر خارج نیست کابینه وزارت داخله حاضر تلگرافخانه موجود خوب است آن آقایانی که برایشان محل شبهه شده است قبلاً به هیئت دولت و بشخص رئیس الوزراء مینوشتند که ما چنین هستیم و میخواهیم این اعمال را جمع بکرمانشاه را بخصوص ببینیم و هر کس میخواست من با کمال صمیمیت حاضر بودم و مضاربه نداشتم چرا . برای اینکه میخواستم چیزی پوشیده نباشد و با موافقت آقایان و کلا هر کاری شده باشد اگر از من میخواستند

من میگفتم میرفتند در تلگرافخانه و در کابینه وزیر داخله و میدیدند چه تلگرافی آمده و بندهان داشته است تمام آنها را جستجو میکردند و یک سندی می آوردند اینجا و میگفتند وزیر داخله یک نسخه کاری را کرده است من گویا یک شخص نباشم که بتوانم یک کسی را که بوطن و مملکت خودش خیانت میکند قبول کنم شکر میکنم خدا را که یک پیشانی باز و زبانی دراز نمیتوانم در اینباب اظهار خودم را بکنم حتماً اگر چیزی معلوم شده بود من از وزیر داخله حمایت نمیکردم و البته من هم باشما موافق میشدم خیلی تأسف دارم که یک وقتی از یکی از آقایان و کلا شنیدم که میگفتند شاهزاده فرمانفرما با سنجاییها خیلی عداوت دارد و سنجاییها ابداً بحرف فرمانفرما کول نمیدهند و اطاعت نمیکند حالا میشنوم که میگویند سنجاییها با تملیحات فرمانفرما بعضی کارها میکنند ببینید چقدر ضداست کدام یک صحیح است نمیدانم حالا آن فل و فل را در آخر کلام بگویم و بیش از اینهم حالا لازم نمیدانم عرض کنم حقیقت باین بیش آمده امروز من کابینه خودم و هیئت دولت حاضر را متزلزل می بینم من یک شخص هستم (و گویا همینطور هم باشد و ادعا نباشد) که وطنم را را خیلی بی اندازه دوست میدارم و این حال امروزه را بی اندازه برای مملکت مضر میدانم باین ترتیب این کابینه دیگر نمی تواند کار بکنند بهتر این است آقایان و کلا این کابینه را با نظر لطف و محبت رد کنند و یک کابینه دیگری را در نظر بگیرند

محل الدوله - قبل از آنکه بنده مجبور شوم

اظهارات تأسف انگیز خودم را در وقایع کرمانشاه عرض کنم بدون اینکه مطلع شده باشم که در این مسائل دولت چه اقداماتی کرده است و چه نظری اتخاذ کرده است در اینجا گوش میدادم نه نفر از نمایندگان محترم دموکرات با یک اظهارات وطن پرستی و حقیقتاً از روی مملکت خواهی اظهاراتی راجع به وقایع کرمانشاه فرمودند و بنده درست وقت کردم و دیدم مشابه آن وقایع در اغلب نقاط مملکت موجود بوده است که مخصوصاً هم وقت خبر آن بما رسیده و تأسف خوردم و متعیر ماندم لهذا اجازه خواستم که یک عرضی بکنم و آن این است که ما همیشه در کار های سیاسی اینمملکت با یک ائتلافی داخل میشدیم و در پیشرفت امور و انتظام مملکت بآن اندازه که از خودمان بر میآید اقدام نموده راجع باصلاحات مسایب گذشته مملکت سعی میکردیم و در جزئی و کلی باهم مشورت داشتیم و از این ائتلاف خیلی خوشوقت بودم مخصوصاً از نمایندگان ائتلاف پرسیدم

رئیس - از موضوع خارج نشوید

محل الدوله - خیلی خوب - مقصودم

این است در موضوع این استیضاح که از طرف آقایان نمایندگان میشود بنده خیلی خوشوقت میشدم اگر قبلاً مطلع میشدم تا در آن شرکت میکردم حالا بعد از فرمایشات و بیانات آقای رئیس الوزراء که دفاع کردند (و البته حق وزیر داخله بود دفاع کنند) بنده ناچارم خاطر آقایان را یک نکته متوجه بسازم و آن این است که دنباله هراستیضاح ممکن است بحرانی باشد بنده شخصاً و همینطور رفقای من نهایت احتراز را از بحران داریم و باین علت همیشه موافقت با سایر نمایندگان داشته عقیده مان این بوده که با تقاطی افکار موافقت (و بلکه اخیراً از طرف آقایان اظهار

شد که باید با اتحاد) امورات مملکتی را انتظام بدهیم و خیلی افسوس دارم که چرا در این مسئله مهم قبل از وقت مذاکره نشده و ما را هم مطلع نکردند تا ما هم بدانیم و حالا آقای رئیس الوزراء اظهار عجز از اداره کردن مملکت میکنند خوب بود سابقاً یک هیئت دولتی را در نظر میداشتیم و اگر آقایان در نظر دارند بنده را متذکر کنند که با قوت قلب برای جلوگیری از خطر بحران عقیده خود را اظهار کنم و بتوانیم در اینباب فکری بکنیم تا دچار مضرات بحران نشویم

وحید الملک - بنده اخطار نظامنامه دارم

رئیس - بفرمائید

وحید الملک - اخطار بنده راجع است

بعاده ۴۷ نظامنامه داخلی گویا ماده (۴۷) نظامنامه داخلی مکتون خاطر آقایان نباشد زیرا استیضاح از یکنفر وزیر منجر بحران نمی شود پس از آنکه استیضاح از یک نفر وزیر شده سه قسم رای میدهند

رئیس - این راجع با اخطار نظامنامه نیست

وحید الملک - چرا چونکه فرمودند

استیضاح منجر بحران میشود

رئیس - عرض میکنم راجع با اخطار نظامنامه

نیست اینکه میفرمائید تفسیر ساده نظامنامه است اخطار نظامنامه وقتی میتوان بکنید که مواد نظامنامه رعایت نشده باشد هر وقت دیدید بر خلاف نظامنامه ترتیبی واقع میشود آنوقت اخطار بکنید

وحید الملک - بسیار خوب

سردار سعید - اولاً خیلی متأسفم که شاهزاده

وزیر داخله خودشان جوابی ندادند و شاید بعضی تصور کنند که این سکوت ایشان در حقیقت یک تصدیق است چون مذاکراتی که تا بحال شده است راجع بشخص ایشان بود و باید ایشان جواب بدهند اما اینکه حضرت والا میفرمایند موقع کدورت نیست باید هم رای و هم عقیده بود البته ما هم عقیده مان همین بود و دو ماه است که آقایان و کلا ساکت مانده اند و مثل یک تماشاچی از کنار نگاه میکردند و در اتفاقی که در این مملکت واقع میشد مخصوصاً که همین مسئله که مذاکره میکنیم یعنی مسئله کرمانشاه ساکت بودند و سکوت ما هم به همین دلیل بود که با هیئت دولت همراه باشیم و با وزیر داخله ضدیت نکنیم و حرف نزنیم و ببینم آنجاچه میکنند شاهزاده وزیر داخله دو ماه تصدی این شغل بودند و در دو ماه گمان میکنم اگر کسی بخواهد کار کند خیلی خوب میتوانند نتیجه بگیرد درحالی که ببینیم قبل از دو ماه خیلی از کارها نشده بود که حالا آن کارها شده است پس معلوم میشود که ایشان در این دو ماه کاری که نکرده اند سهل است بلکه تا اندازه هم سهل انگاری کرده اند در صورتیکه میتوانستند در این دو ماه کرمانشاهان را بحالت سکوت نگاهدارند یعنی همانطور که در دو ماه قبل بود حالا هم همان صورت را داشته باشد بدینصورت ببینم آنطور نیست و خیلی بدتر و خراب تر شده جلو که نرفته ایم سهل است خیلی هم عقب افتاده ایم اما اینکه فرمودند کار کرمانشاه همان اول کابینه حضرت والا این الدوله بمجلس معرفی شد مطرح و محل مذاکره بود بنده هم تصدیق دارم

و یکی از آن اشخاصی که در آنوقت امیدواری با تمام کار کرمانشاه داشت بنده بودم یعنی تصور میکردم با آن احاطه تامی که شاهزاده وزیر داخله باوضاع ایالت قرب دارم و آن شناساییهای شخصی که با یکی یکی رؤسای ایلات و اشخاص و رجال آنجا دارند بکلی صورت و اوضاع آنجا تغییر خواهد کرد و موافق صلاح حال مملکت اداره خواهد شد بدینسانه دیدیم نشد و مجبور باین استیضاح شدیم اما اینکه فرمودند ژاندارم فرستاده شده و دستورالعمل بر رؤسای ایلات داده شده فرستادن ژاندارم را بنده تصدیق دارم ولی دستوری که فرمودند بر رؤسای ایلات داده شده است عرض میکنم دستوری که از یک وزیر داخله که اطلاعات کامله از آن ایالت دارد داده میشود لابد باید نتیجه داشته باشد ما همه می بینیم که بکلی سوء اثر بخشیده ما نمیدانیم این دستور چطور داده شده اینکه فرمودند برای اعزام حکومت تصویب کرده اند فلان مبلغ اضافه بدهند بنده تصدیق دارم ولی گویا تصدیق دادن پول را کرده اند ولی هنوز چیزی به حکومت داده شده است و نه او برای حرکت حاضر است اینکه فرمودند بروند در کابینه وزارت داخله تفتیش کنند من با کمال تأسف عرض میکنم ممکن است خیلی چیزها باشد که اصلا در کابینه وزارت داخله وجود داشته باشد یعنی همان کیف های شخصی و همان مکاتبات شخصی که در منزل انجام داده میشود و ابتدا در کابینه موجود نیست باین ترتیب هیچ جوابی با استیضاح ما ندادند و نمیدانم حاضر هستند یک جوابی از برای این سهل انگاری ها و بی مبالائی ها بدهند یا خیر ؟

وزیر داخله - اعتراضات آقایان نمایندگان را که فرمودند همه را شنیدم و اینکه بنده بلافاصله بعد از یک نفر بلندشدم جواب بدهم بجهت اینست که ما خودمان را در تحت یک دسیسائی می دانیم و بواسطه فرمایش آقای رئیس الوزراه بود در حضور خودشان میگویم که فرمودند هر چه میشنوی مرخص نیستی جواب بدهی حالا مجبورم بعضی نسبت ها که اینجا داده شد آنها را باید یکی یکی جواب بدهم افلا میگویند تلگرافات رمزی و خصوصی من متعیرم کسی که این حرف را در مجلس باین عظمت میزند خجالت نمیکشد و نمیداند که یک وزارت تلگرافی هست که محکوم است تلگراف رمز خصوصی را از کسی قبول نکند چطور این نسبت را در یک هیچه مجلسی که واقعا مقدس است میدهند و نمیدانند در هیچه جایی نباید افترا زد تلگراف رمز آنچه شده است از طرف وزارت داخله و بهر وزارت داخله است و مهر وزارت داخله در دست میرزا سلیمان خان معاون وزارت داخله است اداره رمز و منشی رمز معین است از آنجا به تلگراف خانه طهران میرود و از آنجا بتلگراف خانه کرمانشاه مخابره میشود و هر چه بوده است از روی یک سندی بوده است از روی هوا و هوس که نباید حرف زد باید یک سندی بامضاء و مهر فرمانفرما در بیاورند و بگویند تو فلان کار را کرده و لفظ تنها که فایده ندارد من میگویم این رمز را باید پیدا کنند و بیاورند و بگویند تو فلان موقع این تلگراف رمز را کرده و از کرمانشاه صورتش را از برای من آورده اند آن

ضایع کرد اگر یک روزی یک کسی خلاف بکند نمی توانیم انکار کنیم ولی سوابق او این است که هر ضیعی که در آن روزم کس دیگر را حاضر نداشتم حتی روز اول بوکلای کرمانشاه گفتم این آدم چطور است خودشان تصدیق میکردند و شاید حالا انکار کنند والا خودشان بمن میگفتند که ما امروز کسی را نداریم می خواستند بگویند اما کس دیگر را معین کنیم در خصوص اینکه می فرمائید بنده نفوذ دارم صحیح است صحیح است اما نفوذ من حد دارد بنده دیگر آنرا نخوانده بودم که یک آدمی آنجا پیدا میشود که اسمش رؤف است و باو هر چه میگویم برو میروند این را نخوانده بودم بملاوه گفتم این راهبوت ژاندارمری است و در یک مجلس خصوصی برایتان میخوانم اگر ژاندارمری را صحیح و درست میدانید به پیشید چه نوشته است وانگهی بنده هر چه در این کابینه کرده ام تمام با اجازه رئیس الوزراه مملکت و استحضار سایر رفقایم بوده است همه حاضر شد و در حضور خودتان میگویم حتی بعضی تلگرافاتی که برای انکار نوشته شده است بخدمت محترم السلطنه جرح و تعدیل شده و معالای همان ها محترم السلطنه هم بکار گذار خودش تلگراف کرده است ما گاهی بر حسب لزوم که لازم بوده است مطلب یک درجه بالاتر بروند حضرت رئیس الوزراه تلگراف کرده اند اینمطلب تمام واضح است و یک کار علیحده نشده است اما اینکه من در اینجاب جواب ندادم باینکه به رئیس الوزراه متوسل شدم برای این بود که مجلس با اتفاق آراه رأی اعتماد در باره رئیس الوزراه داد آنوقت او ماها را بمجلس معرفی کرد و بسا هم رأی اعتماد داده شد البته من تکلیف این است کلیه این مسائل را به آنها اظهار کنم و با آنها اشتراك داشته باشم این چه ایرادی است که حکما شخص وزیر داخله مسئول است راست است من مسئولم اما که بعضی چیزهای داخلی که بیان می آید نه در بعضی مطالب سیاسی که پای اجنبی بیان می آید و در این مسائل همه باهم شریک و سهیم بوده ایم دیگر باقی یاد داشتها عرض نمیکند و هر قسم نمایندگان معظم باران میل داشته باشند من با کمال تشکر و افتخار حاضر فقط چیزی که هست میگویم دامنم بچیزی آرایش پیدا نکنند

نظام السلطان - بنده همین قدر میخواستم عرض کنم که خیلی تعجب میکنم از چنین روزی که مملکت دچار گرفتاری شده است اگر جمعی از نمایندگان بخواهند یک اظهار عقیده بکنند و یک دوائی برای درد های بی درمان این مملکت پیدا کنند میگویند سلب اعتماد از کابینه و رئیس الوزراه شده است خیر هیچ نیست چنانچه آقای رئیس الوزراه وزیر داخله فرمودند مجلس رأی اعتماد بایشان داد و حالا هم نسبت بشخص ایشان اظهار عدم اعتماد بکنند ولی در موضوع این بدبختیائی که پیش آمده است گمان نمیکند آنقدر کوچک باشد که بعد از هفت هشت ماه انقراض مجلس و کلا آنقدر ها هم اظهار حیات نکنند و خاموش بنشینند یا اینکه بواسطه ملاحظات و مناسبات شخصی یا بعضی چیز های دیگر ساکت باشند مثلا بنده بکنفر و کبل هستم قطع دارم مقدرات زندگانی من منوط و بسته بمقدرات اجتماعی مملکت است لهذا باین واسطه از خود گذشته و وقتی از خود

گذشتم از همه چیز خواهم گذشت این مذاکراتی را که آقای وزیر داخله فرمودند گمان میکنم یک مقدارش را نمیشود قانع شد برای اینکه آنروز که ایشان بمقام وزارت داخله نایل شدند حالت کرمانشاه بهتر بود باز اگر بهم انطور که آن روز بود باقی میماند و این واقعات تازه اتفاق نمی افتاد یک مطلبی بود میگویند نفوذ ایشان تا یک اندازه جلوگیری کرده و جدیت بخرج داده و از خیلی اغتشاشات جلوگیری کرده اند درحالی که می بینیم دو ماه قبل امن تر از امروز بود و این واقعاتی که امروز پیش آمده است فوق العاده ما را پریشان میکند و شاید تصور شود که مجلس مقدس نسبت بوقایعی که در مملکت اتفاق می افتد بی طرف است درحالی که مجلس باید بعضی بی طرفی مطمئن باشد و حتما باید از این وقایع جلوگیری شود و رفع این محظورات بشود تا منجر بیک مراثی بدتر از این نشود.

رئیس - در باب استیضاح آقایان مذاکرات را کافی میدانند یا خیر (گفته شد کافی نیست) از طرف آقای سردار معظم پیشنهاد شده است جلسه ختم شود و بقیه استیضاح بماند از برای روز اشنبه برای اطلاع آقایان قرائت میشود.

(بمضمون ذیل قرائت شد)

بنده پیشنهاد میکنم که امروز جلسه ختم و بقیه استیضاح بروز اشنبه موکول شود

سردار معظم - عرض میکنم در اینمطلب باید دقت شود در مطالب بطور خوبی گفته و شکافته شود عقاید در اینجا کاملا اظهار شود چون امر دائر است بین یک بحران و عدم بحران و باووضع حاضر مسئله تولید یا عدم بحران چیز کوچکی نیست از طرف دیگر وقت گذشته است منتها دو نفر دیگر بتوانند حرف بزنند آنوقت طبعا و فورا باید رأی گرفته شود همینطور در یک مسائل جزئی کوچک تر و هادی تر مابین مدت مدیدی وقت خودمان را صرف میکنیم چه ضرر خواهد داشت که باز فردا صبح یا امروز عصر فرق نمیکند جلسه را منعقد کنیم دو سه ساعت دیگر وقت داشته باشیم و عقاید خودمان را بگوئیم و مطلب واضح شود پس بنظر بنده این طور خیلی بهتر است چون آقایانی هم که اجازه منطق خواسته اند حاضر نخواهند بود که نوبه خودشان را از دست بدهند و اظهار عقیده نکنند بنا بر این گمان میکنم دیگر حالا موقع مذاکره نیست و بهتر این است عصر یا فردا صبح مجلس منعقد شود که یک وقتی باشد که آقایان دنباله مذاکرات و عقیده خودشان را بیان کنند و الا اگر بخواهیم بر خلاف این ترتیب رفتار کنیم و عجله کنیم و همین امروز مطلب را ختم کنیم منتها یکی دو نفر دیگر حرف خواهند زد آن وقت مجبور به رأی میشویم در صورتیکه مسائل خیلی است که حل نشده و گفته نشده است و بالاخره بدون شکافته شدن این مسائل هیچ کسی حاضر نیست مسئولیتی را بگردن بگیرد

وزیر امور خارجه - بنده در اینموضوع بعقیده آقای سردار معظم میبومم اگر در اینمستله برده زیر این برده نمی بود گمان میکنم هر چه بیشتر در اینموضوع گفتگو شود شاید مذاکرات بعضی جاها منجر شود که لایق نباشد در مجلس ذکر شود این است که بنده عرض میکنم امروز با کمال

تأسف در اینمجلس حاضر شده ام و یک تأسف زیاد تری خود را بر نطق می بینم زیرا این موقع باریکی که ما امروزه داریم و مشکلاتی که در اوضاع حاضر است شاید بر هیچ یک از افراد مملکت پنهان نباشد تا چه رسد بنمایندگان محترم مجلس و از اول تابحال عقیده ما این بود که در پیش آمد هائی که برای مملکت حاصل می شود با یک موافقت و صمیمیت وبدون سوء ظن یا بدون شبهه بایکدیگر مشغول اقدام شویم و این گرفتاری هائی که بر هیچ کس مسطور نیست شاید اصلاح شود و انشاء الله بیک نتیجه خیری منجر شود امروز متأسفانه می بینم یک استیضاحی نسبت به هیئت دولت پیش آمده است که لابد بواسطه بعضی شبهات یا بعضی سوء ظن هائی است که حاصل شده درحالی که ممکن بود باین شبهات و سوء ظن ها چنانکه بیک نفر از نمایندگان محترم عرض کردم بیایند و نوشتجات و اقداماتی را که در اینباب شده است ببینند و از شبهاتی که دارند خارج شوند و اگر آن شبهه ها دلیلی دارد بیایند در هیئت و راه و بشخص رئیس الوزراه که بابک نیت خیلی عالی داخل در این خدمت شده اند اظهار کنند و آن قصور یا خدای نخواست آن خطا را مرت کنند تصور نمی کردم در یک چنین موضوعی در مجلس هلنی داخل مذاکره و مباحثه شوند معلوم است مباحثه اسباب دلخوری میشود و دلخوری منجر بدروغی میشود در صورتیکه قصدا این بود با تمام افراد مجلس بدون ملاحظه فرقه و غیره بطور اخوت و یگانگی کار بکنیم این دوری برای مملکت البته مضر و مهلك خواهد بود و از اظهارات آقایان معلوم بود که باید قبالا توضیحاتی خواسته باشند و ما جواب بگوئیم در اینصورت امید وارم که عرایض بنده را بسمع متصفانان و بی غرضی که وظیفه شان است استماع بفرمایند که بتوان این کار را بجائی رسانید و طوری شود که نتیجه سوئی ندهد بعضی از نمایندگان محترم فرمودند در مقام نمایندگی مسئولیت دارند صحیح است کمال مسئولیت را دارند هم در در پیش وجدان و هم در پیش خدا وهم بییش اهل مملکت مسئولیت دارند اما این مسئولیت را وقتی درست ملاحظه بفرمایند فقط در این نیست که بیایات مطلب یا شبهاتی که حاصل میشود آن شبهات طوری ذکر شود که شاید نتیجه او متأسفانه مزید شورایی اینمطالب هلنا مذاکره شود بنا بر این ماندن اینمطلب را فرد او طول تفضیل در این مذاکره ها را نسبت بسهم خود تصویب نمیکند و گمان میکنم هیئت دولت هم در اینموضوع همین عقیده را دارند و همین امروز در اینموضوع هر چه میفرمائید در مجلس نمیتوان ذکر کرد یا کمیسیون معین کنید یا در مجلس خصوصی راجع باینمطلب ملاحظاتی بفرمائید و در مسائل دیگر هم اگر از روی انصاف ملاحظه کنیم می بینم که آن مسائل هم یک مطالبی است که بواسطه آن مسائل تحت پیره دیگری اتفاق افتاده است و توضیحات آنها را هم دارد بآنکه وزیر داخله فلان دستور را داده است در صورتیکه بنده که نماینده سیاسی شما هستم در اینجا اینمطلب را بکلی تکذیب میکنم و عرض میکنم این مطلب بکلی برخلاف است و صریحا تصدیق میکنم که آقایان نمایندگان القاه شبهه

کرده اند و هیئت دولتی برخلاف بیطرفی و حفظ روابطی که با همسایگان خودش دارد اقدامی نکرده و در کمال صمیمیت این مسئله را رعایت نموده و بیطرفی را بدون هیچ تفاوتی منظور داشته و بهیچ وجه دستوالعملی داده نشده که نسبت بشهر و ایالات داده شده این بود که باید حفظ بیطرفی را بکنید و با کسی طرف نشوید و باید موقع حاضر را حفظ کنید و بایستی یک کاری بکنید که اسباب گرفتاری نشود و مسئولیتی برای شما در پیشگاه دولتی و ملت حاصل نشود این دستورالعملی بوده است که بآنها داده شده است و برخلاف این با هیچ دستورالعملی داده نشده و اگر مسئله را بنمایندگان محترم طور دیگری اظهار کرده باشند که اسباب شبهه شده باشد بکلی دور از حقیقت است و صریحا عرض میکنم دولت با هیچک از همسایگان خود طرف و بهیچوجه نمی خواهد طرف شود و البته نسبت بیک دولتی که در مقام اسلامیت و اتحاد اسلامی از قدیم بادولت ایران روابط کامله داشته است کمال اهمیت را می دهد و هرگز نمیخواهد از حفظ بیطرفی خارج شود باینکه القای اسباب شده باشد که دیگران نسبت باواز این خط خارج شده باشند اما بعضی اتفاقاتی می افتد که متأسفانه بنده نمیتوانم آنها را در مجلس هلنی عرض کنم و البته نمایندگان محترم تصدیق خواهند کرد بعضی مسائلی که واقع میشود و هیئت دولت وظیفه دار هستند مسئول رسیدگی بآنها هستند ممکن نیست هلنا ذکر شود و اگر نمایندگان محترم بخواهند آن مطالب را باندن و جریان امر را مستحضر شوند هیئت دولت حاضر است تمام اقداماتی را که کرده است تا آن دانه آخر نوشتجات صادره و وارد را ارائه دهد و با عدم هیئت نمایندگان یک کمیسیونی تشکیل بدهند و ملاحظه کنند و ببینند که دولت تصمیمیکه در اینباب کرده بود منظمآبا کمال حقیقت روی آن تصمیم خود ایستاده و اقداماتی را که نموده مطابق همان تصمیم بوده و غیر از آن چیزی از طرف هیئت دولت صادر نشده است و در اینجا من خیلی یادداشتها کرده بودم ولی اگر مجال دخول در آنها نیست اما چون آقای سردار معظم میفرمایند مذاکره ها را بگذارند برای فردا بنده تصور میکنم از این نقطه نظری که من دارم شاید در مذاکره زیاد ذکر بعضی اسامی شود و مطالبی روی کار بیاید که مناسب نباشد در مجلس شورایی اینمطالب هلنا مذاکره شود بنا بر این ماندن اینمطلب را فرد او طول تفضیل در این مذاکره ها را نسبت بسهم خود تصویب نمیکند و گمان میکنم هیئت دولت هم در اینموضوع همین عقیده را دارند و همین امروز در اینموضوع هر چه میفرمائید در مجلس نمیتوان ذکر کرد یا کمیسیون معین کنید یا در مجلس خصوصی راجع باینمطلب ملاحظاتی بفرمائید و در مسائل دیگر هم اگر از روی انصاف ملاحظه کنیم می بینم که آن مسائل تحت پیره دیگری اتفاق افتاده است و توضیحات آنها را هم دارد بآنکه وزیر داخله فلان دستور را داده است در صورتیکه بنده که نماینده سیاسی شما هستم در اینجا اینمطلب را بکلی تکذیب میکنم و عرض میکنم این مطلب بکلی برخلاف است و صریحا تصدیق میکنم که آقایان نمایندگان القاه شبهه

رئیس - گمان نمیکند اول بایستی در پیشنهاد آقای سردار معظم رأی گرفت اگر تصویب نشد آنوقت باید داخل در اصل مطلب شویم

وزیر امور خارجه - هیئت دولت تقاضا میکند اینمطلب بفرما نماید همین امروز حاضریم اگر تا سه ساعت از شب گذشته هم باشد اینجا بنایم تا مطلب تمام شود چون داخل شدن در بعضی مذاکرها گمان نمیکند صحیح باشد

سردار معظم - بنده پیشنهاد خود را پس میگیرم زیرا هیچ نظر خصوصی نداشتم همینطور که آقایان وزراء حاضر هستند و کلام حاضرند شش ساعت دیگر بنشینند تا مطلب ختم شود اگر يك مضرتی در ختم مجلس می بینند ممکن است مجلس ختم شود موضوع پیشنهاد بنده این بود که بواسطه گرمی هوا بنده کارها خانه داده شود و رأی را بفراد بگذاریم حالا که مایل بختن جلسه نیستند بنده پیشنهاد خود را پس میگیرم و تا غروب در اینجا میمانم و حرف میزنم

رئیس - پس اگر آقایان صلاح میدانند چند دقیقه تنفس داده میشود (در این موقع تنفس شده و دو ساعت بعد از ظهر مجدداً مجلس تشکیل و شروع بتجدید مذاکرها شد .

مدرس - قانون اساسی ما فرموده است که وزراء در کارهای همدیگر مسئول همدیگرند لهذا در کلیه امورات بنده مطابق قانون اساسی تمام وزراء را مسئول میدانم وزیر داخله وزیر امور خارجه و غیره همه شان مسئولند در این مسئله که متعلق است بوزیر داخله است و مطرح مذاکره شد در واقع يك مشکل قدیمی برای من حل شد و آن این است که من قریب چهار سال است در این شهر هستم و همیشه میشنیدم که فرمانفرما آدم بدی است از هر کس میبوسیدم جهت چیست کسی فلسفه اش را نمیگفت اما از همه کس میشنیدم که فرمانفرما آدمی است تا اینکه مع التأسف این مسئله استیضاح بیان آمد و بریر روز شنیدم که چند نفر از آقایان و کلاز وزارت داخله استیضاح خواسته اند بنده بهیچوجه از وزرا تقدیس نمیکند الا اینکه میگویم قانون اساسی بما گفته است بعد از آنکه بر رئیس الوزرائی اظهار اعتماد کردند و خلافتی از او ندیدند باید ایستادگی بکنند و از او نگهداری بکنند در این مجلس دوام قبل باتفاق رأی بریاست وزرائی شاهزاده هین الدوله دادیم هنوز هم خلافت معلوم نشده است و امیدواریم تا آخر هم معلوم نشود و گمان این است تا آخر این دوره هم معلوم نشود حالا بعضی مشکلاتی پیش آمده که میگویند تقصیر آقای وزیر داخله است حالا میگویم تقصیرات آقای وزیر داخله را بفرمایم چیست .

آقایان و کلاه مسبقند و شاید کسی نباشد که بگوید راجع بامور کرامان شاهان بنده در جلسه خصوصی و تلگرافخانه هیئت وزراء بوده ام راجع بامور کرامان شاهان چه در مجلس و چه در تلگرافخانه تمامش را شخص بنده حاضر بوده ام تا سه روز قبل هر چه بود و این مطالبی که تازه شنیدم يك مطلب تازه نبود تمامش را که ما هوحه آقایان مسبقند و این مطالبی که در شب نامه و روزنامه افواها و غیر افواها است مثل مسئله استیضاحی است که آقایان و کلاه کرده اند و ابداً اساس ندارد

بواسطه اینکه از استماع فرمایشات آقایان بنده دو چیز بیشتر استنباط نکردم اول اینکه چرا حکومتی بکرامان شاه فرستاده نشده است بنده از اول عرض کردم که تصدیق و تکذیب از آقایان وزراء نمیکند بنده مسئول خودم را رئیس الوزرا میدانم و از ایشان هم نه تصدیق نمیکند و نه تکذیب و وقتیکه رئیس الوزرائی یکی از وزرائش را اخراج کرد من تا به ما بکنفر را بوزارت قبول کرد باز هم من تا به ما تصدیق نمیکنم و نه تکذیب چشم بان هملی است که رئیس الوزرا میکند اگر تمام افراد وزراء را بیرون کند بمقتضای قانون میدانم و اگر ده نفر دیگر بیارود بوزارت معرفی کند آنرا هم بمقتضای قانون میدانم من هواخواه قانون و حافظ قانون هستم نه حافظ روز نامه و شب نامه و حرفهای سر کوچه و بازار و از این حرفها که مطلبی بیشتر استفاده نکردم یکی اینکه میگویند چرا وزیر داخله به کرامان شاه حاکم فرستاده است در بیست و يك یا بیست و دو روز قبل درست حسابش را ندارم که گفتگوی حکومت کرامان شاه بود بنده بجهت مسئله خدمت آقای رئیس الوزرا که تقاضا کرده بودند رفتن آنجا نشستم مذاکره کردیم بعد خواستم حرکت کنم آقای رئیس الوزرا فرمودند

اقبال الدوله - حالا میآیند بانجا خواهش دارم شما بنشینید به بنیاد اقبال الدوله چه میگوید و بایشان تا یکدیگر بنشیند شاید زودتر حرکت کند بنده هم اینکه خدمت آقای اقبال الدوله چون اهل اصفهان هم هیچ اخلاصی پیدا نکنم معذالک چون دیدم میل آقای رئیس الوزرا بحکومت ایشان است نشستم تا آمدند وقتیکه آمدند التماس کردم بایشان گفتم بکنفردی مخارج را کم کنند و دوزخ روانه شوند با و کلاهی کرامان شاهانم در تلگرافخانه رفتن هم منظور بود حتی اینکه آقای رئیس الوزرا فرمودند بکنفردی تفنگ میخواهم تهیه کنم اسبابش فراهم نیاید مقصود این است که مسئله این بود بنده قبول دارم که دو ماه قبل باید این کارها شده باشد خیلی کارهای دیگر هم باید شده باشد قشون بکشان هم رفته باشد خیلی کارها هم در ارومیه و ساوجبلاغ و غیره تا آخر ایران باید شده باشد ولیکن هیچکدام نشده بنده تمام این مسائل را تصدیق دارم اسبابش فراهم نشده يك مطلب دیگری که فرمودند این بود که گفتند يك دست غیر مستقیم در آنجا کار میکنند این را بنده جدانیت تمام افراد ایرانی تکذیب نمیکند بواسطه اینکه همین ابتلاآت که در این کابینه هست در دو کابینه سابق هم بود و بنده گمان نمیکند در ایران بکنفر مسلمان پیدا بشود که بخواد میان دو دسته از مسلمین کدورت پیدا بشود مجال است ایرانی مسلم راضی باشد که در يك صحنی از اصقاع عالم کدورتی میان دو نفر از مسلمین پیدا بشود چه رسد بایران و چه رسد باین ابتلاآت که ما داریم بنده جداً این حرفها را نسبت بکنفرو وزیر یا بکنفر از افراد ایرانی بکنی تکذیب نمیکند و افترا و بهتان صرف میدانم و این مطالب را از راه شبهه میدانم بجهت اینکه تحقیقات کامل که نمیشود البته اسباب شبهه میشود و هیچ فکر نمیکند که اینگونه شبهات و اینگونه القاءات چقدر ضرر اساسی برای ما دارد و چقدر ضرر

باستقلال پنجاه هزار سال دیگر با اولاد من که همچو عقیده ندارم که این کابینه و آن کابینه و ده کابینه که من سیر کرده ام هیچکدام در قلبشان خطور کرده باشد که میان در مسلمان بهم بخورد نمود بالله اگر يك همچو چیزی بر شخص من یا بر مجلس معلوم باشد هر گاه خدای نخواست بکنفر وزیر همچو کاری کرد یقین بدانید آن وزیر از ربه ایرانیست و اسلامیت خارج است نمود بالله چنین چیزی را باید باور کرد اگر يك همچو شبهه بشود باید القاء آن شبهه را از غیر دانست و از دستي دانست که در مقام خرابی این دنیا است و ابداً نباید محل اعتنا قرار داد لهذا گمان نمیکند اگر آقایان و کلاه در بیانات خودشان چیزی فرمودند یا بنده درست ملتفت نشده ام یا واقعا اشتباه لفظی شده است و گمان نمیکند درباره هیچ وزیری و هیچ ایرانی کسی همچو اعتقادی داشته باشد و اما ابتلاآت کرامان شاهان ابتلاآت است که در آن دو کابینه سابق هم که کنار رفتند موجود بود و کنار گرفته آن دو کابینه هم بواسطه ابتلاآت کرامان شاهان بود و آن اطلاعاتیکه من دارم آقای مشیر الدوله و آقای مستوفی الممالک هم بواسطه اینکه ایلات آنجا يك سبکی را پیش گرفته بودند که از برای همه مضرب بود نه تنها برای ایرانیان بلکه برای همه جامضرب بود و کنار گرفتن بعدالذلی ولی عرض میکنم بنده هنوز آن عقیده را که در باب کابینه داشته ام دارم بلکه عقیده ام در حق این کابینه محکمتر شده است و خدا شاهد است که اگر من میدانستم که يك کابینه خواهد بود که مشغول کار بشود ابداً مخالفت نمیکردم بواسطه اینکه مملکت نو کر میخواست وزیر نو کر مملکت است و باید کار بکنند ما از آنها کاری میخواستیم و ما نمایندگان ملت هیچ بوزیر اهمیت نمیدیم از هر کسی که باشد کار میخواستیم ما وزیری میخواستیم که بقدر خودش کار کند بنده در این مجلس عرض میکنم که این دو سه کابینه که در این دوره آمدند هیچکدام بقدر این کابینه کار نکرده اند نه اینکه کوتاهی کرده اند خیر کوتاهی نکرده مطالب سخت است وقایع و حوادث ناگوار است البته باید اقدام کرده باشند و روز اول حکومتی بکرامان شاه فرستاده باشند اما حکومتی که بیست هزار تومان در ماه خرج توپ تفنگ میخواست سوار میخواست چه بکنند از روز اول باید اقدام کرده باشند و در پروگرام وزراء هم نوشته شده بود که پنجاه هزار قشون در مرکز حاضر کنند تا حالا چرا حاضر نشده است مکرر شنیدم که صورتش را حاضر کرده اند و در وزارت جنگ ماند است چرا نباید تا اکنون استمداد کافی بکشان رفته باشد و رفع اشرار کرده باشد چه بکنم که دولت قدرت ندارد وقتی دولت مقصر است که قدرت داشته باشد گمان نمیکند ما بتوانیم بگوئیم دولت ما بقدر قوه خودش کار نکرده اختصاص باین کابینه نمیدهم چه این کابینه باشد چه کابینه های پیش اتفاقا بقدر قوه خودشان کار کرده اند وقتی که فلانجا منشوش است البته استمداد میخواست و وقتیکه در فلانجا يك حادثه اتفاق می افتد من کسخصاً نمیتوانم جلوگیری کنم و یا در فلانجا که کشتی فرق میشود من که نمیتوانی نجات بدهم پس وقتی که بقدر قوه شان کار کرده اند چه تقصیری دارند آقایان و کلاه در تلگرافخانه بودند بنده هم بودم آقایان وزراء هم بودند دیدند با کرامان شاهان چقدر

صحت شد بعد از آنکه کار پیشرفت نکرد مقصر کیست معذالک اگر من میدانستم بجا حاضر کردن کابینه در مجلس و حرفهای خشن و درشت زدن دستي روی نخته زدن کار بیش میروید من هم بهتر از همه حرف خشن میزنم و هم مشت را بهتر از همه می توانم روی نخته میزنم ولی اینطور نیست اصلاح منحصر بيك چیز است و آن اینست که و کلاهی مجلس مسئولیت مملکت را بعهده گرفته اند تا يك کابینه (آنهم نمی گویم که حتما این کابینه باشد هر کابینه باشد) يك خط مشی اتخاذ کنند و برادرانه و دوستانه خودشان را از هم جدا نمانند و بقول آقای وزیر امور خارجه که در اطاق تنفس گفتند يك دسته خودشان را اهل جابلقا و یکدسته اهل حاصل نمانند تماماً خودشان را مسئول این مملکت بدانند تعجب است که در اطاق تنفس ما جمع میشویم از اتحاد و اتفاق حرف می زنیم بعد از دو روز يك مطالبی در آنجا مذاکره میشود که ابدا سابقه ندارد و در صورتیکه از اول تا حالا در باب کرامان شاهان شصت مرتبه بنده با آقایان و کلاه کرامان شاهان بوده ام و تفهیم بکنفر تبه مشکلی برای آنها حاصل شد و چه ملکی نازل شد اوضاع کرامان شاهان را که همه میدانیم بقدریکه دولت قدرت داشت و بقدری که کلاهی کرامان شاهان قدرت داشته اند و بقدری که شخص من و آقای حاج امام جمعه که قدرت داشتیم اقدام شد در تلگرافخانه رفتیم تلگراف کردیم صحبت کردیم و ابدا باین وقایعیکه در آنجا اتفاق افتاده راضی نبودیم و بهیچوجه وقایعی که در آنجا پیش آمده تقصیر دولت و ملت نیست بيك شخص مجهولی پیدا شده و يك حرکت مجهولی میکند و معلوم نیست در تحت اختیار کیست ما هم نمی توانیم او را خارج کنیم این تقصیر کیست مقصر را معین کنید تقصیر بر عجز است مقصر کسی است که قادر باشد و اقدام نکند نه اینکه بقدر قوه اش اهتمام بکند و نتواند کار را از پیش ببرد بنده گمان اینست که از روی انصاف تصدیق بکنید که نمی توانیم بگوئیم کسی بود که قدرت داشت و بقدر قوه خودش اهتمام نکرد و کوتاهی کرد لهذا در آخر کلام عرض می کنم همینطور که بر حسب صورت يك قدری الفاظ من بناطق آقایان و کلاه برخورد لایم عرض کنم آقای رئیس الوزرا هم در آخر نطق خودشان تا اندازه که مقتضای تکلیفشان بود بیانی فرمودند ولی بعقیده بنده خارج از موضوع بود و آن اینست که فرمودند با این وضع من و هیئت دولت من نمیتوانم کار بکنم و بنده ابداً این مطلب را قبول نمیکند زیرا و کلاه نظر فرزند دارند یا اشتباه کرده اند یا بعضی نظر ابرامی دارند که تا کید میکنند ولی ممکن است بروند در هیئت دولت و مطالب خودشان را ذکر کنند اما چرا این رفتار را نمیکند برای اینکه می بینند از بسکه هیئت دولت بیخشد هر چه در اطاق تنفس میگویند اثر نمیکند در مجلس هلنی میگویند شاید اثر کند که شاید و کلینشان در تمام ضلع مملکت بفرموند و کلایشان بقدر قوه کوتاهی نمیکند از وزیر سؤال میکنند استیضاح میکنند پس باید مجلس شورای ملی هیچ منعقد نشود خیر اینطور نیست

اگر دو نفر متقدم باشند که بگویند مجلس نباید باشد چند نفر هستند که میگویند باید مجلس منعقد باشد این مذاکره ها در مجلس اگر چه بيك قدری خارج از نزاکت بود لیکن این وقایع ناگوار که پیش آمده اسباب هنرمی شود و شاید آقایان نطق خودشان را پس بگیرند که از این مذاکره ها خللی بکابینه وارد نباید زیرا تمام کلاهی مجلس الحمد لله رب العالمین خیر خواه مملکت و همه مسلمان و اسلام دوست و در مقام اصلاح مملکتی هستند البته اگر کسی شبهه داشته باشد باید از وزیر توضیح بخواهد و شاید يك دست غیر مستقیم این کار را کرده باشد و مرا بشبهه انداخته باشد من تقصیر ندارم باید شبهه خودم را ذکر کنم تا رفع شود اینگونه مطالب ابداً خللی بکابینه وارد نمی آورد خصوصاً مثل رئیس الوزرائیکه در سالها باید بگذرد باینکه هیچ شخص محکمی پیدا شود و این شخص محکم از مذاکره مجلس نباید خللی در کابینه خود ملاحظه بفرماید و گمان اینست همان اشخاص هم که این بیانات را فرمودند راضی به بران کابینه نباشند و شاید بيك همچو وضعی نداشته باشیم که امروز به بران کابینه باشد والا لابد فرمایش حضرت امیر (ع) را در اینجا عرض کنم (لا بد من کل قومه من امیریر - اوقاش) اگر خوب دقت کنیم می بینیم که امروز ما باین کابینه محتاجیم و باید این کابینه را نگاهداریم و اگر خوب است که خوب است و اگر بد است باید بدی هایش را بدل بخواهیم کنیم و نباید خودمان را در تمام روی زمین معرفی کنیم که بگویند این مخصوص بایرانی است که هر وقت مجلس تشکیل شد در چهار پنجاه سه کابینه عوض می کنند که وقتی مجلس منقضی شد دیگر موفق به تشکیل مجلس نشویم بنده عرض می کنم باین ترتیب ریشه مشروطه را خواهم کند من بيك شخصی بودم که همیشه حامی بودم که مجلس باز باشد ولی با این وضع دیگر در غیاب مجلس نخواهم گفت مجلس باز شود بجهت اینکه ما هر مای بيك کابینه تشکیل میدهم و تا از بيك نقطه دو کله تلگراف میسرند که دیگر تشکیل میدهند باین میارزد که تا امروز فلان ایل بدولت شما تلگراف بکنند که دیگر شما از برای ما تلگراف نکنید و ما عقیده بر ثبات شما نداریم بگذارید شاه تلگراف کند چه میگویند چه میگویند بکنند میروید از کجا میآیند معذالک اگر قدری بیاناتم تند است از تمام آقایان عذر میخواهم و امیدوارم بیاناتم نسبت بتمام افراد مملکت خصوصاً نسبت با افراد و کلاه از روی اخلاص تشکیل باشد عرض میکنم اگر عیبی در کابینه هست باید آن عیب را رفع کرد و اگر بيك عیبی در بيك فردی از افراد کابینه باشد باید آنرا درست کرد با اینکه الحمد لله امروز عیب در هیچ فردی از افراد کابینه نیست و تماشا حکایت روزنامه و شب نامه و حرفهای سر کوچه و بازار است که آقای شب نامه چه میگوید آقای روزنامه چه مینویسد تمام میگویند فرمانفرما بد است ولی جهتش را نمیدانم چیست شاید احتمال بدهیم میانه آقای فرمانفرما با خدا بهم خورده و الا تکلیف تمام مردم این است بیرونند چرا بد است و یا از آن از این هفت نفر وزیر چه دیده و چه تقصیری کرده اند که استیضاح میخواهد و بعد از آنکه استیضاح هم

خواستند معلوم نشود جهتش چه بوده جهتش این است که اقبال الدوله نرفته اسباب فراهم نشده است که نرفته کابینه چه تقصیر کرده است من چه تقصیر کرده ام که اقبال الدوله را بیست دفعه دیده ام و التماس کردم و گفتم ترا بخدا ترا بر سرول زودتر برو باز نمیرود معذالک من با آقایانی که استیضاح خواسته اند عرض میکنم بيك کابینه موجودی را امروز بن نشان بدهند که بکنفردی هم بدتر از این کابینه باشد حاضر من موافقت کنم اما با بهران کابینه بهیچوجه همراه نیستم و عرض میکنم این حرفهای که از وزیر داخله استیضاح میکنم هیچ اصل ندارد و تماشا شمر است قانون اساسی میگوید وزراء مسئول اعمال یکدیگرند اگر بد کرده اند همه باید بروند اگر خوب کرده اند همه باید قبول شوند این نسبت را با آقای مدرس ندهید که گفت وزیر داخله مسئول نیست اگر چه روزنامه نخواهد نوشت من عرض میکنم مسئول رئیس الوزرا است تا این رئیس الوزرا است و از او خلافتی نه بینم اظهار تابعیت میکنم و این القاءات را هم از بعضی منشاها میدانم که بعضی را مقصر میدانم و لا حول ولا قوة الا بالله

رئیس - آقای سردار معظم فرمایشی دارید

سردار معظم - بعد از اظهارات آقای مدرس دیگر عرضی ندارم مگر بعد از يك مغالطه

هر آت السلطان - بنده در این زمینه چند مقدمه دارم که باید عرض کنم اول بيك مقدمه را عرض میکنم و مثل آقای مدرس که فرمایشات خودشان میکنند بعد معذرت میخواهند معذرت میخواهم اما فلسفه هائیکه فرمودند هیچ برهان نداشت و بعد ختم بروضه فرمودند میفرمایند من داخل در مذاکره تلگرافخانه بودم و چیزی ندیدم در حالتیکه خودشان به بنده میفرمودند بر من بعضی چیز ها معلوم شد که آن مذاکرانی که در مجلس خصوصی میشد با آن مذاکره ها که در تلگراف خانه شد مثل هم نیست اینمطلب را بخود بنده فرمودند و چون حافظه آفاکم است حالا در اینجا بیانی میفرمایند که بهیچوجه با آن فرمودند مربوط نیست و آن وقت بيك حرفه بدست میگیرند و میخواهند با آن حرفه در مقابل استیضاح کنندگان بعضی اظهارات و فرمایشات مشعش بفرمایند که آقایان تماشاچیان نگویند صحیح است در حالتیکه بهیچوجه نمایندگان نگفته اند که بهران در کابینه پیدا شود یا بخواهند کابینه را از بین ببرند بهیچوجه من الوجوه نظریه نمایندگان و استیضاح کنندگان این نیست که بيك میفرماید اینکه می فرمایند کدام ملائکه بود کلاهی کرامان شاهان نازل شده ملائکه نازل بر کلاه کرامان شاهان همان تلگرافی بود که برای آقایان شد متنها اگر آقایان خصوصاً بیانی برای امور کرامان شاهان تصور می کنند بنده هیچ خصوصیتی تصور نمیکند میفرماید اقبال الدوله را گفته اند بکرامان شاه برود ولی اقبال الدوله نرفته است و فرستادن او از قدرت وزارت داخله خارج است و بعقیده بنده وزیر داخله در اینجا دو قدرت بخرج میدهد یکی در موقعیکه باید حاکم بکرامان شاه فرستد قدرت ندارد و از قدرت او خارج است و در موقع دیگر که باید بيك حاکم صحیح

بفرستد هر چه داد می کنند و فریاد می کنند بفرج نبرد و حتماً آنجا کسی را که وزیر داخله در نظر گرفته است باید بفرستد آنجا از قدرتش خارج نیست بنده نمی دانم کدام يك از این دو قضیه را قبول کنم آن ملائکه نازله که آقا می فرمایند بنده گفته است که کرمانشاهان حاکم می خواهد بیست و یکروز است معین شده و هنوز نرفته است بنده هم آقای مدرس را اهل اصفهان می دانم هم در اینجا تشریف دارند هم در مدرسه شاه اصفهان درس می دهند این ربطی با من نمی باشد ندادم مملکت حکومت می خواهد کرمانشاه حاکم می خواهد بعد از بیست روز یا یکماه یا دو ماه که حاکم بکرمانشاه نرفت آنوقت حال کرمانشاه چه صورت خواهد داشت بنده هیچ نمی توانم تصور کنم که اقبال الدوله حاکم کرمانشاه است اقبال - الدوله والی خانه خودش است بنده بهیچ وجه من الوجوه نمی توانم بکرمانشاهان را باین هرج و مرج و اختلال به بیستم و باین عبارات بی برهان قانع شوم بنده ابداً با این فلسفه های بی برهان قانع نمی شوم و اما در موضوع فرمایشات حضرت اقدس رئیس الوزراء نسبت بایل سنجایی که فرمودند یکی از نمایندگان راجع بایل سنجایی بعضی مذاکره ها کرد و آنها را با وزیر داخله مخالف میدانست این يك مسئله خیلی واضح است بنده این عرض را خدمت ایشان کردم ممکن است آقای رئیس الوزراء بدو سوسه های قبل که در وزارتخانه موجود است مراجعه فرمایند که در زمان حکومت ایشان در کرمانشاهان همیشه ایل سنجایی از دست شاهزاده فرمانفرما و شاهزاده فرمانفرما از دست سنجایی فریاد میکردند این چیز بفرنجی و مهمی نیست و اما اینکه حضرت والا وزیر داخله راجع بنایب الحکومه کرمانشاهان داخل در تشخیصات شده فرمودند نایب الحکومه کرمانشاهان پدرش را در راه مشروطیت کشتند بنده هم تصدیق میکنم که اعظم الدوله پدرش را سالار الدوله کشت برادرش را هم بعد از ویخت تمام این صدمات و تظلمات را تصدیق میکنم و با سردار اجلال هم ضدیتی ندارم بنده بواسطه اهمیت موقع کرمانشاهان عرض می کنم باید يك حاکم مقتدری بآنجا فرستاده شود که اگر سردار اجلال هم بخواهد يك خدمتی بدولت بکند در ظل تربیت و حمایت آن حاکم بکند خود سردار اجلال بنفشه در این موقع مهم کرمانشاهان نمیتواند از عهده حکومت برآید بدو نیست عقیده خود سردار اجلال هم همین طور باشد حالا اگر مقصودشان این باشد که در روزنامهجات نوشته شود نمایندگان کرمانشاهان چه اظهارات کردند و ما چه قسم دفاع کردیم اینها يك مطلب خصوصی است که بنده داخل در آن نمیدانم کرمانشاهان نمیتواند ولی عرض میکنم وقتی کابینه آقای مشیرالدوله منفصل شد و این کابینه روی کار آمد در همان روز اول که این کابینه مشغول اقدامات شد بنده خودم بوزارت داخله رفتم و دیدم بیک ترتیبی امیر مخفم را از حکومت آنجا منصرف کردند یعنی انفصال حکومت کرمانشاهان در زمان این کابینه شد پس از آنکه تلگرافات آمد که امیر مخفم اردوی خودش را برد بوزیر داخله تلگراف کردند و سردار اجلال را نایب الحکومه قرار دادند اینجا را باو سپردند یعنی امیر مخفم در سرحد بود همینکه بعضی اقدامات و کابینه آقای مشیرالدوله منفصل شد همانوقت بایستی بلافاصله برای آنجا حکم

بفرستند و نرسد تا ندیده عرض نمیکند حتماً ده بایست یاسی هزار تومان برای موجدات حرکت حاکم فراهم کنند هر قدر خودشان صلاح و مقتضی میدانند بدهند بنده عرض میکنم کرمانشاه حاکم می خواهد اگر خیلی بنظر بفرنج می آید ده هزار تومان بایست هزار تومان مخارج از برای حکومت داده شود بدهند خوب است مراجعه بسابق بکنند به ببینند وقتیکه کرمانشاه این اهمیت را نداشته و بهیچوجه این نظریات در کار نبود بیش از این مبلغ ها میدادند در حالتیکه کرمانشاهان هیچوقت این موفقیت را نداشت حالا چطور شده است که برای ده هزار تومان یا ۲۰ هزار تومان حکومت کرمانشاه باید معطل شود حکومت کرمانشاه را میخوانند بفرستند ولی قولاً و لفظاً شاید کتباً هم نوشته باشند که حکومت کرمانشاهان یول بدهند اسباب موجدات حرکتش را فراهم کنید ولی از قوه بفعل نیامده و حاکم کرمانشاه در خانه خودش نشسته آقا هم مارا به بهران کابینه نصیحت می کنند در صورتیکه ما بهران کابینه را در نظر نداشته و نداریم و آقای رئیس الوزراء هم تشریف دارند بشخص ایشان اعتماد داشته و داریم و بهیچوجه من الوجوه راجع بکابینه نظری نداریم فقط از وزیر داخله استیضاح می کنم چون هر چه در جلسات خصوصی که آقا هم تشریف داشتند بایشان گفتیم و هر چه از ایشان سؤال کردیم بجائی نرسید و چنانچه عرض کردم گویا آقا حافظه شان کم است و فراموش کرده اند اگر در نظر داشته باشند در یکی از جلسات خصوصی بودیم آقای وزیر داخله اهمیت موقع کرمانشاهان را طوری بیان فرمودند که اسباب بعضی ملاحظیات شد حالا چطور شده است که آن ملاحظیات بکلی از میان رفت و بهیچوجه من الوجوه موجدات حرکت حکومت را فراهم نمی کنند چون آقا فرمودند هیئت دولت آنچه اقدام کرده تمام و کمال همراه بوده اند بنده عرض می کنم چطور میشود وزیر داخله در مدت ۲ ماه نتوانند يك حاکمی برای کرمانشاه معین کنند و موجدات حرکت او را فراهم نمایند که مردم از این تمذیبات خلاص بشوند در حالتیکه می توانست در ظرف ۲۴ ساعت موجدات حرکت حکومت را فراهم کنند يك چیز دیگر میخوانم عرض کنم و آن اینست که آقای وزیر داخله داخل صحت که می شوند رسته سخن را میخوانند بهیچانند حالا بنده داخل در اینصطاب نمی شوم اگر چنانچه میخوانم داخل آن مطالب شوم خیلی مطالبی که گمان می کنم خود آقای وزیر داخله تصدیق کنند اگر داخل شوم نمی توانم جواب بگویند ولی حالا که مصلحت و مقتضی نیست بنده عرض می کنم کابینه عین الدوله بسیار کابینه خوبی است و طرف اعتماد مجلس هم بوده است حالا هم هست ولی اعتمادیکه به يك کابینه میشود باید بکند در عملیات راهم بظهور برسانند که ما هم بهیچوجه بدانیم باینکه اهر کجا که شکایت میرسد و داد و پیداد می کنند ما هم بگوئیم وظیفه ما اینست که آن تلگراف را بهیئت وزراء بفرستیم ولی در اینصورت وقع که مسئله راجع بکرمانشاه است بنده نمیتوانم يك تقاضای لفظی بکنم و هیئت بگویم برای کرمانشاه يك حاکم بفرستید ما کلین مادر آنجا تماشا می کنند و منتظرند به ببینند و کلای آنها چه اقداماتی از برای بدبختی آنها میکنند وقتی هم که اظهار می کنیم مورد حمله واقع می شویم حالا بنده هم از آقای مدرس کمال معذرت را میخوانم و عرض می کنم در موضوع کرمانشاهان

این اظهاراتی که شد بنده را اقتناع نمیکند و بایستی يك ترتیب صحیحی برای اصلاح اینکار اتخاذ شود و استیضاح هم برای همین مواقع است و الا بعضرت والا شاهزاده عین الدوله کمال اطمینان و اعتماد را داریم و بهران کابینه هم قائل نیستیم و باز در پایان عرض خودم از آقاممذرت میخوانم رئیس - آقای مدرس داخل در شخصیات نشدند و شما داخل در شخصیات شدید و میدانید بسوجب ماده (۱۱۲) نظام نامه در شخصیات نباید داخل شد .

حاج شیخ اسدالله - بنده یکتفر از و کلا هستم که در موقع تشکیل این کابینه و در موقع معرفی شدن کابینه آقای رئیس الوزراء اظهارات اعتماد کردم و حالا هم بآن اعتمادیکه نسبت به آقای رئیس الوزراء داشتم باقی هستم و در مورد این استیضاح هم از ابتدای جلسه تا بحال خیلی در فرمایشات آقایان از روی بکنظر بیطرفی تامل کردم که به بینم قدر واقع نسبت قصور یا تقصیری که به آقای وزیر داخله در اینجا داده میشود از روی بکنظر با از روی بکنظر به صحیحی هست یا نیست بنده از فرمایشات آقایان آنچه حس کرده ام که مطلب مستفاد میشد یکی راجع بکلیات است و آن اینست که وضع کرمانشاه بد است اهالی آنجا امنیت ندارند و در زحمت هستند و مورد تاخت و تاز واقع شده اند و از هیئت دولت استرحام شد که يك غمخواری برای اهالی بیچاره کرمانشاه فرمایند بکمقداری از فرمایشات با حرارت راجع بمسئله کرمانشاه بود که بنده هم تصدیق دارم و کاملاً هم موافق هستم که اهالی کرمانشاه شاه يك حالت تزلزلی را دارند و در موقع خطرناکی واقع شده اند که هیچ مناسب نیست مجلس یا هیئت دولت بنشینند و ناظر حالت اسفناک اهالی آنجا باشند ولیکن آقایان باید تصدیق فرمایند که اینجالت منحصر بشهر کرمانشاه نیست بلکه در طرف جنوب عربستان حالت اسفناکش بدتر از کرمانشاه است و چندین هزار از اهراب بیچاره در آنجا هلاک شده اند و از طرفین خانه خراب شده است و از طرف دیگر در حدود آذربایجان در ساوجبلاغ و جاهای دیگر يك حالت اسفناکی روی داده است که واقعاً هیچ کسی حس ایرانی نمیتواند حلت اهالی آنجا را بشنود چه آنکه به بیند حالا میخوانم سؤال کنم که این حالت اسفناک و وقایع ناگوار که در حدود و نفور مملکت ایران اتفاق افتاده است تصدیق کنید چه شده است که اینطور شده است بنده در اینجا تصور میکنم که جهت پیدا شده است که اینجالت اسفناک در مملکت روی داده است یکی بواسطه اینست که درل همجوار یعنی دول دوست که نسبت بما اظهار اتحاد و مساعدت میکنند و ما هم کمال امیدواری را از مساعدتهای آنها داشته و داریم قسمی که باید و شاید حفظ بیطرفی ما را کاملاً نمیکند این یکی از جهاتش بوده است و این جهت راجع بهیئت دولت نیست و راجع بداخله مملکت نیست راجع باین کابینه نیست راجع بکابینه قبل و قبل نیست بلکه بدست دیگری است همسایگان رؤف ما باید قدری نظر راهم و تفقد بما فرمایند .

رئیس - درسیاسیات داخل نشوید .

حاج شیخ اسدالله - بسیار خوب از این موضوع خارج میشویم يك جهت دیگر این وقایعی که در مملکت ما روی داده است بواسطه حالت بدبختی ما است حالت ضعف است حالت بی پولی است حالت بی قوه کی ماست آنهم راجع بهیئت دولت نیست حوادث اینطور امور را پیش آورده .

رئیس - در موضوع استیضاح فرمایش فرمائید .

حاج شیخ اسدالله - بلی از این موضوع هم خارج میشوم و زیاد بسط بکلام نمیدهم و عرض میکنم يك قسمتی از مذاکراتی که امروز در ضمن این استیضاح مذاکره شد و آقایان بیشتر بآن اهمیت میدادند این بود که نسبت قصور یا تقصیر بدولت بنده حس کردم بحث استیضاح این بود حالا در این موضوع داخل میشوم که ببینم آیا واقعاً هیئت دولت در اینجا يك تقصیری کرده است یا تمهید کرده است که حکومت کرمانشاه نرفته بنده در اینصورت تامل دارم آقایان میفرمایند بواسطه سهل انگاری دولت اینطور شده است بنده که نمی توانم تصدیق کنم دولت تقصیر کرده است اگر چه بنده در جزئیات عمل کرمانشاه داخل نبوده ام و آقایان و کلاه کرمانشاهان و بعضی از آقایان دیگر داخل بوده اند ولی آنچه بنده شخصاً اطلاع دارم دولت در اینصورت قلیل خیلی سعی کرده است و برای مرستادن حکومت کرمانشاه خیلی جد داشته است آنچه بنده اطلاع دارم موفق نشده است حکومت آنجا را حرکت بدهند معلوم هم هست چرا موفق نشده است در يك چنین موقعی که نائز نه جنگ در اطراف کرمانشاه رخ داده است حکومت آنجا میگوید من پول میخوانم من اسلحه لازم دارم قشون لازم دارم در صورتیکه آقایان خودشان تصدیق دارند يك ایالتی که باید بطرف يك همچو قسمتی که اینقدر اهمیت پیدا کرده (شاید هم اهمیتش بیشتر شود) برود این لوازم را کاملاً لازم و اگر حالا به بینم دولت پول داشته باو نداده است اینکده قشون حاضر مسلح داشته که همراه حاکم کرمانشاه نکرده است دولت در اینصورت هر قدر توانسته است برای اعزام حکومت کرمانشاه سعی کرده است ولیکن آن اندازه که بتواند کاملاً اسباب حرکت حکومت کرمانشاه را فراهم کند نتوانسته است اگر چه اینمطلبی نیست که راجع به استیضاح باشد و يك جمله تا کیدی است که بهیئت دولت از طرف بعضی از نمایندگان میشود که زودتر حکومت کرمانشاه را حرکت بدهند خود دولت هم کاملاً تصدیق دارد که هر چه زودتر باید حکومت را حرکت بدهد و لوازم حرکت او را فراهم نماید و در ظرف چند روز او را روانه نماید با این بیانات و با این مقدمات بنده تصور میکنم هیچ سزاوار نیست در این موقع يك بحرانی در کابینه پیدا شود حالا بنده یکقدری هم از اینصورت تزلز میکنم یا بالعکس ترقی میکنم و عرض میکنم شاید آن اندازه که باید و شاید هیئت دولت جدیت بفرج نداده باشد ولی این را در يك کف تر از او میگذاریم و آن بحرانی هم که بواسطه این استیضاح پیدا میشود در يك کفه دیگر ترازو میگذاریم آنوقت این دو مطلب را با

هم موازنه میکنیم به بینم کدام يك سنگین تر است اگر چه آقایان فرمودند این استیضاح فقط از آقای وزیر داخله است بنده هم تصدیق دارم که استیضاح از وزیر داخله است ولی بعد از اینکه خود آقای رئیس الوزراء اینجا میفرمایند مسئولیت کرمانشاه بعهده هیئت دولت است و وزارت داخله مستقیماً هیچ اقدامی بدون اطلاع مادر خصوص کرمانشاه نکرده است در اینصورت پس مسئولیت راجع بکابینه میشود حالا که راجع بکابینه شد و این دو مطلب را در دو کفه ترازو گذاشتیم و سنجیدیم به بینم کدام يك سنگینی میکند آیا بعد از این که این دو مطلب معلوم شد یا واضح تر عرض کنم کابینه منفصل شد آیا آقایان اطمینان میدهند که يك کابینه باشد که بزودی تشکیل شود یا خیر بنده که شخصاً تصور نمیکند بزودی بتوانیم موفق بشکلیك يك کابینه شویم حالا بر فرض که موفق به تشکیل کابینه شدند آیا آن کابینه که در نظر گرفته اند بهتر از این کابینه خواهد بود یا نه آترام نمیدانم که افرادش بهتر از این افراد کابینه هستند یا خیر پس این مطلب منجر بیک بحران ممتدی خواهد شد و بنده بهرانا امروزه خیلی مضرمیدانم و هر چه ملاحظه می کنم بواسطه تأخیر اعزام يك حکومتی برای بکنظر مملکت با اینکه خیلی اهمیت دارد مهتدا این مطلب را نمیشود نسبت به بهران مطول يك کابینه داد بهران کابینه را بران مضرتر از این میدانم که وقتی حکومت کرمانشاه ده روز عقب بیفتد این عقیده شخصی بنده است حالا آقایان اگر اظهارات دیگری دارند فرمایند چون بنده از فرمایشاتشان زیاد تراز این نفهمیدم عرض نمی کنم اگر مطلبی غیر از این دارند فرمایند تا بنده متقاعد شوم **سپهرمان هیرزا** - بنده متأسفم از اینکه آقای مدرس بیرون تشریف دارند و الا دو ماده قانون اساسی را برای یادآوری ایشان میخوانم آقا اصل (۶۱) قانون اساسی را ملاحظه فرموده اند که وزراء علاوه بر اینکه به تنهایی مسئول مشاغل منحصه وزارت خود هستند بهیئت اتفاق نیز در کلیات امور در مقابل مجلس مسئول و ضامن اعمال بکند بگردند لکن چنانچه در اینجا گفته شد گویا قوه محافظه شان کم شده است و اصل (۶۸) را ملاحظه نکرده اند که میگوید دو صورتیکه مجلس شورای یا مجلس سنا با اکثریت تامه عدم رضایت خود را از هیئت وزراء یا وزیري اظهار نمایند این هیئت با آن وزیر از مقام وزارت معزول میشود با اینکه در این قانون مصرح است تصور نمیکردم که آقا آن اظهارات را فرمایند این عدم رضایت راجع بوزیر داخله است و برای یادآوری خاطر ایشان عرض میکنم که استیضاح ممکن است متعاقب بافتادن کابینه نشود و بعد از آنکه يك وزیر در فلان امر مسئول شد باستیضاح متعاقب بافتادن يك وزیر میشود چون قانون درجه اهمیت هستند برای یادآوری ایشان عرض کردم که تصور فرمایند باین اندازه بی اطلاع از قانون اساسی هستم تا بنیاً بنده خیلی یادداشت ها دارم که باید عرض کنم ولی چون آقای مدرس از آخر شروع کردند بنده هم مجبورم از آنجا بیکه آقا بعضی عبارات را مکرر در مکرر فرمودند یکی بد

بودن شخص وزیر داخله ما در اینجا همانطوریکه آقای رئیس فرمودند در شخصیات نباید داخل شویم محکمه عدلیه هم نیستیم که قضاوت کنیم ما نماینده مردم هستیم نظریه ما اعتماد و عدم اعتماد است قضاوت وظیفه عدلیه است در هیچ یکی از مواد قانون اساسی هست که وزیر وقتیکه يك خطائی کرد باید او را در محکمه تمیز مجازم کرد اینجا محکمه تمیز نیست آقای مدرس در دوره قبل بوده اند و مکرر این مسئله را بنده یادآوری کرده ام تعجب میکنم چطور باز فراموش کرده اند نظریه احزاب مجلس نسبت باشخاص از روی خوبی و بدی شخص نیست که این شخص اخلاقی خوب است یا بد است و رفتارش خوب است یا خوب نیست نظریه احزاب پارلمانی نظریه سیاسی است يك شخصی ممکن است بنظر جناب عالی يك راه صحیح اخلاقی باشد و در نظر بنده چون شروع کرده است بیک کاریکه بر خلاف نظریات سیاسی است بد باشد مثلاً جرایم را توقیف کرده است من جرایم را آزاد میدانم این شخص اگر شبی صد هزار رکعت نماز بخواند باز در نظر من مقصر است شما از نقطه نظر خودتان می فرمائید این شخص آدم خیلی خوبی است نماز می خواند روزه می گیرد حج مینماید صحیح است البته در موقع اجر اخروی مصاب خواهد بود اما از نقطه نظر سیاسی وقتیکه روزنامه را توقیف کرد و دللی نداشت در نظر بنده که مطبوعات را مطابق قانون اساسی آزاد میدانم این شخص مقصر است اگر آقای حاج شیخ اسدالله ملتفت نبودند حالا ملتفت شوند اگر آقای مدرس هم توجه نفرموده بودند حالا توجه فرمایند در مجلس گفتگوی اخلاقی و تواب و عقاب نیست در مجلس نظریه سیاسی است دیگر اینکه لایتنقطع تکرار کردند که اگر يك کابینه حاضری دارید استیضاح بکنید اگر ایشان خودشان را واقعاً تأیید قانون اساسی میدانستند این اظهارات را نمی فرمودند در قانون اساسی و چنین چیزی نیست که هر وقت کسی بخواهد استیضاح بکند اول يك کابینه معرفی بکند بعد استیضاح بکند اگر چنین چیزی هست آقا بفرمایند تا بنده هم یاد بگیرم در صورتیکه تنقید و استیضاح با اقلیت است در دوره گذشته هم خوب و بد با اقلیت بوده است اقلیت هیچوقت نمیتواند يك کابینه را نگاه بدارد و نمی تواند يك کابینه را تشکیل بدهد مسئول بهران هم اقلیت نیست آن اشخاصیکه اکثریت دارند و وزراء طرف اعتماد آنها هستند اگر روزی هزار مرتبه هم استیضاح بشود ورقه های سفید خودشان را در نهایت جرئت و جلادت روی میزنند دارند و وزراء هم بواسطه پشت گرمی که با آن اکثریت دارند کارهای خود شان را از روی نظریات اکثریت میکنند و مسئول امور مملکت اکثریت و کابینه هستند در اینصورت نباید گفت آیا يك کابینه بدتر یا بهتر از اینها در نظر گرفته آید یا خیر ؟ بنده یکتفر از استیضاح کننده کان هستم و هیچ کابینه را در نظر نگرفته ام و چون کابینه را در نظر نگرفته ام این مطلب مرا مجبور نمیکند که چشم باز باشد و قسم هم خورده باشم و ببینم يك کاری برخلاف قانون و اصول آزادی جاری میشود و ساکت باشم گفتیم امنیت يك نعمتی است مافوق تمام چیزها اول اساس زندگی و مملکت داری امنیت است وقتیکه امنیت نباشد کسی زندگانی ندارد یکی از همقطار های

محترم میسرید کابینه تشکیل کرده‌اید که استبضاح میکنند؟ من شرح حال و شرح چیزی را که میدانم میگویم و استبضاح میکنم و دلایلش را هم اظهار مینمایم ولی قضایش بطوریکه آقای عدل الملک فرمودند با اکثریت است اکثریت حکم میکنند اگر اکثریت عریض مراقبول بکنند و کابینه از میان برود باز تشکیل کابینه با اکثریت است مسئول بران هم اکثریت است نه من یا بیست نفر دیگر که در اقلیت بوده‌ایم اگر عریض بنده را قبول نکرد یعنی آن چیزی را که در نظر سیاسی من خیلی خوب است در نظر سیاسی آنها مصاب نبود ورقه سفید میدهد و بحرانی هم پیدا نمیشود و اگر تصدیق نکرد ما بین خود و وجدانش مسئول است این مسئله بدیهی است که اکثریت کابینه تشکیل میدهد و اقلیت تنقید میکند یکی دو مسئله دیگر هم فرمودند که حقیقتاً بستند نبود عریض بنده هم اگر یک قدری غش است معذرت میخواهم فرمودند استبضاح بی اساس است بنده که معنی فارسی آنرا نفهمیدم ما گفته ایم حکومت کرمانشاه نرود؛ اسباب یریشانی مردم و گرفتاریهای اهالی کرمانشاه فراهم شود؛ یکسفر نایب‌الحکومه که اسباب زحمت اهالی کرمانشاه را فراهم نموده ما معین کرده‌ایم؛ با این که خودشان میدانستند صلاح نیست این آدم را برای این مقام معین کنند و کردند و برای یادآوری خاطر آقایان و کلا عرض میکنم در موقعیکه آقا هم تشریف داشتند عرض کردم این آدم لبدر کرمانشاه نیست این آدم آدم صالحی نیست و باهه این ترتیبات وقتی که در تلگرافخانه رفتند دیدند بنده درست عرض کردم اساس کار بدست و رفتار این آدم در کرمانشاه عاقبت و خوبی دیده و ابداهیت ندادند و اعتنائی نفرمودند و او را تغییر ندادند بملاوه چیز دیگری که فرمودند خوب است ما که دوسه دوره است در مجلس هستیم ملتفت باشیم که لایتنح گفتم من هواخواه قانونم و سایرین طرفدار شانه‌ها و روزنامه‌ها و حرفهای سر کوچه‌ها نمایانم حرفهای سر کوچه‌ها چیست گمان میکنم این نسبتها پسندیده نبود تمام ماها هواخواه قانون هستیم و هیچکدام طرفدار شب نامه و غیره نیستیم اگر مقصود از حرفهای سر کوچه و بازار افکار عمومی است بنده هوا خواه و حامی افکار عمومی هستم بلکه هر کسبیکه يك اندازه وجدان داشته باشد تکیه گاه خودش را افکار عمومی قرار خواهد داد بنده از آن اشخاصی هستم که پشتیبان خود را افکار عمومی میدانم و حامی افکار عموم هر کسبیکه که حامی افکار عامه نباشد و کيل نیست در واقع وظیفه خودش را انجام نداده است بنده عرض می‌کنم همین حرفهای سر کوچه و همین کوچه کردها ما را انتخاب کرده‌اند و ما باید حافظ حقوق همین کوچه کردها باشیم والا همین که انتخاب شدیم بگوئیم حرفهای سر کوچه و بازار این چیز غریبی است ما که هنوز يك صنوف ممتاز تشکیل نداده‌ایم که بگوئیم ماو کيل هستیم و اهل شهر غیر از ما هستند ما از طرف همه آنها انتخاب شده‌ایم و حافظ حقوق آنها هستیم وقتی که نظریه افکار عمومی يك چیزی تعلق گرفت و باید نظریه آنها را تعقیب کرد نه نظریه افراد را با جمعیت باید کار کردها بطوریکه فرمودند وزراء و مانو کر مردم هستیم و ذمه دار و موظف از طرف مردم هستیم مردم ما را انتخاب کرده‌اند

ما هم باید راحت مردم را بخواهیم و از برای آنها کار بکنیم البته اگر حرفهای سر کوچه افکار عامه باشد بنده تکرار می‌کنم بزرگترین توجهات با افکار عامه است و جز او هیچ چیز نمی‌بینم حالا دیگر هر کس عقیده دارد و اینکه فرمودند بنده از استغفای آقای مشیرالدوله و آقای مستوفی‌الممالک اطلاع دارم که آن‌ها هم راجع بوضع کرمانشاه استعفا کردند بنده هم در آن کمیسیون که حضرت آقا میفرمایند بودم چیزی که در آن کمیسیون صحبتی نبود صحبت کرمانشاه بوده اینکه از برای کرمانشاه يك مشگلانی شروع شده بود خیر شروع شده بود ولی علت فائمی استغفای آن دو کابینه مسئله کرمانشاه نبود بملاوه واضح است که کرمانشاه آن وقت این حالت حالبه را نداشت يك صحبت دیگر کردند که خیلی فریب بود فرمودند اگر نظام می‌داشتیم و قشون میداشتیم فلانطور میشد و يك اهمیتی بنظام دادند تعجب دارم از این که باین زودی فراموش فرموده‌اند که بریر و زود که خودشان و چند نفر دیگر از آقایان با قانون نظام مخالفت کردند و در حالا مجدداً امروز مسئله نظام صحبت میفرمایند این همان نظام و قانون نظامی بود که بریر و زود بواسطه مخالفت آقایان رد شد حالا امروز باز دوباره گفتگو از نظام میکنند واقعا جای تعجب است فراموش کاری خیلی زیاد است يك قسمت از فرمایش دیگرشان این بود که خوب بود این طور بکنند یا آنطور بکنند یعنی بطور کدخدای منشی نصیحت میفرمودند ماها وقتی و کيل شدیم خودمان را کبير می‌دانستیم که و کيل شدیم خصوصاً اشخاصی که بنام جمعیت و آزادی عقیده انتخاب شده‌اند اگر چه از جهت قسمت یک قدری کمترند ولی از روی يك مرانامه حزبی و يك خطوط سیاسی و اصلی که دارند حرکت میکنند و هیچ تغییری هم در مسلک سیاسی خودشان نمیدهند اگر صدسال ببنده نصیحت بفرمایند که طرفدار انتخاب غیر مستقیم بشوم متأسفانه این نصیحت آقا را گوش نخواستیم کرد و خیلی هم از ایشان معذرت میخواهم که نمی‌توانم قبول کنم زیرا باینکه فلسفه و برهان سیاسی انتخاب مستقیم را بابتخاب غیر مستقیم ترجیح داده‌ام و این يك چیزی است که ببنده اثر نمیکند بجهت اینکه بپیل خودم يك نظریه سیاسی را قبول کرده‌ام مثل لباس تابستانی و زمستانی نیست که از یکطرف بیوشم و از یکطرف عوض کنم باینکه فلسفه و عقیده قبول کرده‌ام و حالا برای اینکه مجلس را بیشتر از این معطل نکرده باشم از این مسئله هم میگذرم در يك مسئله دیگری گفتگو میکنم و آن اینست که متأسفانه در وقتی که وزیر داخله فرمایش میفرمودند که (عین عبارتشان را بنده یادداشت کرده‌ام) و کلا در يك چنین مجلس مقدس نیندادم چگونه خجالت نمی‌کشند افتراء میزنند بنده بایشان یادآوری می‌کنم که و کيل نیستی نیست و بسنه احمدی افتراء نمیزند باز تکرار میکنم و کيل هر چه میگوید از روی نظریات سیاسی و حزبی است اگر اظهار اعتماد وعدم اعتمادی میکنند از روی نظریه سیاسی است زیرا مسئولیت دارد و خجالت هم نباید بکشد زیرا حرف حسابی خجالت ندارد من به وظیفه خود عمل میکنم اگر يك اتفاقی افتاد و يك خلاف قانونی شد استبضاح میکنم سؤال میکنم البته خجالت هم

نمیکشم بلکه خودم سرفراز و با افتخار میدانم که بوظیفه خودم عمل کرده‌ام کار بد در دنیا خجالت دارد کار خوب که سؤال و استبضاح است وظیفه و کالتی من است البته خجالت ندارد اگر من افتراض کنم سؤال و استبضاح نکنم در پیش وجدان خودم شرمندم و خجل هستم فرمودند که و کلا از روی هوی و هوس نباید حرف بزنند خیر ما هوی و هوس نداریم وقتی که می‌بینیم نایب‌الحکومه آنجا سردار اجلال است و مردم از تعذبات و تعریکات او در نزلند اظهاری که میکنم این هوی و هوس نیست هیچکدام از ماها میل نداریم از وکالت استعفا بدهیم و نایب‌الحکومه کرمانشاه بشویم دیگر اینکه اظهار تأسف کردند که نزاکت ایشانرا مجبور کرده بعضی صحبتها میکنند باید انصاف بدندند که ما هفت هشت نفری که اول حرف زدیم باندازه نزاکت ما ها را وادار و مجبور کرد که حرفهای خودمانرا هم کم زدیم و از حرف اصلی خودمان مضایقه کردیم و در حقیقت معذور شدیم و در يك دائره خیلی تنگی که عبارات خودمانرا بزرگت پیدا میکردیم والا اگر بملاحظه نزاکت نبود ما هم از لفظهای هوا و هوس میتوانستیم استعمال کنیم یا بعضی ترتیبات دیگری که اصلا مربوط باستبضاح نبود و راجع به سیاسیات خارجی بود میتوانستیم صحبت بکنیم و اگر موقع مقتضی بود و مصلحت بود شاید بیش از اینها میتوانستیم در استعمال بعضی چیزهای دیگر که ناگفتنی بود داخل شویم حالا از این معما هم میگذرم و در موضوع اسناد که فرمودند باز یادآوری میکنم که دوسه یا هفت تلگرافاتی که مخابره شده است که در دست ما نیست ما با اسناد چهار داریم همانطوریکه بعضی از و کلا مثال زند ما يك سمت این خانه را که يك کسی سپردیم می‌بینیم خراب شده است حالا به بنده میگوئید تو سند پیدا کن که این خانه را ساعت سه از شب گذشته خراب کرده‌اند یا صبح خراب کرده‌اند از برای من نتیجه ندارد که ساعت او را معین کنم ما این خانه را آنوقتی که شما سپردیم خراب نبود حالا می‌بینم که يك سمتش خراب شده است سؤال و استبضاح میکنم اگر جوابی دارند بفرمایند که این خانه بواسطه يك صافه ارضی و سماوی خراب شده و من قصور و تقصیری نکرده‌ام اگر اینطور نبود محکوم واقع میشوم من نتیجه را می‌بینم لازم نیست تمام دوسه‌های وزارت داخله را تفتیش کنم زیرا البته ممکن است بعضی تلگرافات باشد که در دوسه نباشد و وزیر داخله بدیرهای وزارت داخله نداده باشند که صورت آنرا ثبت کنند و مدتی باشد که آنصورت در کيف وزیر و در نزد خود وزیر باشد و در دوسه نرفته باشد چنانچه شنیده‌ام صد نمره کاغذ در کيف وزیر داخله دوهفته مانده است و بعد بآنها داده‌اند و آنها هم تصور نموده‌اند اگر وارد دفتر بکنند شاید اسباب اشکال می‌شود و مسئولیت اداری پیدا میکنند این است که آنها هم يك مجلسی کرده‌اند و یکصورت مجلسی بانمره کاغذها نوشته‌اند که این کاغذها بواسطه ماندن در کيف وزیر داخله بما نرسیده و خیلی از جوابهای فوری لازم آنها فوت شده و گویا سوادى هم از آنصورت مجلس نوشته‌اند و خدمت آقای رئیس‌الوزراء و هشت وزراء فرستاده‌اند باینکه چنین ترتیبی از من توقع دارند پرورم آن

دوسه‌ها را به بنیم شاید خیلی از آن کاغذها و اسنادی که لازم است در کيف وزیر داخله مانده باشد که مدیرها اطلاع نداشته باشند.

سردار معظم - ر. ر. قومی که بنده اجازه خواسته بودم هیچ نظری نداشتیم و هیچ نمیخواستیم داخل در این بشوم که عاقبت استبضاح منجر به تبدیل يك وزیر خواهد شد یا نخواهد شد چون برای بنده فرقی نداشت و نمیخواستیم داخل در این موضوع بشوم بلکه فقط میخواستم در اینجا آن کاری که بهتر بود دولت یا نمایندگان که استبضاح کرده‌اند بفرمایند عرض کنم یعنی آن وجهه خصوصی استبضاح را یادآوری نمایم ولی اظهارات قبل از من مرا وادار بد کردم منماید البته از برای رسیدن يك مقصودی و از برای پیش بردن يك نیتی متوسل شدن بانواع و اقسام وسائل خیلی خوب است ولی در بعضی موارد انسان نباید انصاف را از دست بدهد آن ناطق محترمیکه قبل از من در اینجا تشریف داشتند يك چیزی فرمودند اگر چه از موضوع سؤال و استبضاح خارج بود ولی چون در موقع فرمایش ایشان اظهاری نشد بنده مجبورم جواب عرض کنم میفرمایند قانون نظام آمد و شما رد کردید و چون خطاب کردند (شما رد کردید) باید تصدیق بفرمایند که یک قدری بی لطفی عمدی فرمودند یا وقایع و مذاکرات جلسه قبل در نظرشان نبود بنده یادآوری مینمایم که از بدو افتتاح این مجلس امروز اولین روزی است که بارمذاکره تفکیک يك اکثریت و اقلیتی در بین است بنده عرض میکنم در تمام پیش آمده‌های این مملکت تا بحال عموم نمایندگان بالسویه شریک و مسئول بوده‌اند و شاید کسانی که از همه بیشتر مسئولیت داشته‌اند آن اشخاصی بودند که داخل در ائتلاف و داخل در دستجات بودند باید دانست که قانون نظام وقتی این جا آمد برای چه رد شد برای این رد شد که دو مطلبی که باستی تفکیک شود و باهم مشابه و مقایسه نداشت در عرض هم واقع شده بودند و این دو مطلب در يك لایحه بود بعضی اظهار کردند قسمت اول این لایحه را راجع بسربازگیری است امروز خیلی خیلی لازم میدانیم ولی قسمت دوم که راجع بترقیع رتبه نظامی بود که سلطان چه اندازه باید خدمت کند تا باور بشود یا باور چند مدت خدمت بکنند تا بعد چه شود یعنی در واقع آن چیزی را که اساس بکلی مفقود بود قبول نکردند بالاخره چون اختلاف نظر حاصل شد و یکطرف عقیده طرف دیگری قبول نکردن این بود تمام لایحه رد شد و دولت هم همیشه می‌تواند ولو فردا در باب سربازگیری يك لایحه دیگری پیشنهاد کند و مجلس نظریات خودش را در آن لایحه بنماید و داخل در بحث او بشود این قسمت راجع باینکه میگویند قانون نظامی رد شد صحیح است در مجلس یکسفر پیدا نشد که لایحه بترقیع رتبه نظامی را تصویب کند ولی برای این بود که امروزه لزومی نداشت ولی البته مملکت قشون لازم داشت و البته تمام نمایندگان تصدیق دارند که مملکت ایران قشون میخواست و از این حیث اختلاف نظری در مجلس وجود ندارد نقداً از این مسئله می‌گذرم در باب مسئولیت مشترکه در اینجا مذاکره‌ها شد و قانون اساسی را مثل آوردند بعضی گفتند وزراء مسئولیت اشتراکی دارند و بعضی دیگر میگویند هر يك از

وزراء مسئولیت انفرادی دارند بعقیده بنده هر دو صحیح است و این دو مسئله با هم مغالطی ندارند و هر يك از وزراء چون در يك شعبه مخصوصی کار دارند معلوم است يك مسئولیت خصوصی دارند ولی در موقعی که ما قابل به (سولی و ارتبه) بشویم لازمه اش این است که قائل بيك مسئولیت مشترکه هم در کابینه بشویم علی‌الخصوص که ما نمی‌توانیم تکلیفی از برای دولت در اینجا معین بکنیم اگر چه این قضیه را وقتی که از يك نظر خصوصی نگاه کنیم یعنی از حیث تعیین و عدم تعیین حکومت کرمانشاه فقط راجع بوزیر داخله است ولی در صورتی که وزیر داخله در تمام عملیات و اقدامات خودش مراجعه بکابینه و هم کارهای خودش کرده است و آقای رئیس‌الوزراء هم میگویند او مراجعه بمن کرده است اگر خوب و اگر بد من در تمام اعمال او مسئولیت دارم دیگر در مقابل این حرف اگر ما بخواهیم سعی کنیم یکسفر را جواب بکنیم و آن یکسفر را رد بکنیم شایسته نخواهد بود ولو اینکه در واقع آن یکسفر تقصیر هم داشته باشد در صورتیکه رئیس‌الوزراء و رئیس يك حکومتی يك همچو اظهاری میکنند ما باید همه را باینکه چشم و بدون تفاوت نگاه کنیم اینهم راجع بسئولیت مشترکه که در اینجا لازم بود توضیح شود و شاید مطابق قول من نظامنامه داخلی هم میگوید که اگر استبضاحی در مجلس از کابینه واقع بشود ولو اینکه بواسطه عملیات یکسفر وزیر باشد نتیجه استبضاح بتمام کابینه مربوط است و این مسئله برمیخورد ببحران کابینه بملاوه بنده درست نفهمیدم موضوع استبضاح چه چیز است و خیلی میل داشتم این مسئله تصریح بشود میگویند (کرمانشاه و اوضاع خیلی بد است کرمانشاه در يك موقع اسف انگیزی واقع شده است) در این مسئله هیچکس مخالف نیست و در اظهار تأسف و حزن از پیش آمده‌های کرمانشاه گویا در مجلس شورای ملی هیچکس نباشد که شرکت نداشته باشد و اظهار تأسف نکنند منتهی این است که در دو چیز ممکن است اختلاف نظر واقع شود ممکن است بعضی نخواهند در وقایع کرمانشاهان يك رنگ بلیتکی عمومی بدهند و بعضی ها ممکن است وقایع کرمانشاه را از مدنظر خصوصی و معنی نگاه بکنند بعبارت اخرى بعضیها ممکن است وقایع کرمانشاه را يك وقایعی که عمداً اتخاذ شده است بدهند و بعضیها آنرا يك وقایعی بدانند که از اختیار و قدرت دولت خارج است بنده شخصاً هیچ نمیخواهم و امیدوار هستم هیچ يك از نمایندگان هم میل نداشته باشند بوقایع کرمانشاه بکرن بلیتکی بدهند بجهت اینکه رنگ بلیتکی دادن بوقایع کرمانشاه بر خلاف حقیقت خواهد بود هیئت دولت تمام جود جهد خودش را همیشه مصروف کرده است و شاید بیش از آنچه لازم بوده است کوشش کرده‌است که بیطرفی خود را محفوظ داشته بیکسفریکه بر خلاف بیطرفی باشد اقدام نکند پس نظر دولت نظری بوده است که اهل بضررت همایونی فرموده‌اند در مجلس هم تصویب شده است یعنی بیطرفی این نظر نظر بلیتک زرنال مملکت است و البته هیچکس در این باب نمی‌تواند چیزی بگوید چه دولت حاضره و چه دولت هائیکه که سابقاً بوده‌اند این نظر را داشته‌اند اندیس باید باوضاع کرمانشاهان از مد نظر خصوصی نگاه کرد یعنی از مدنظر يك وقایعی که فوق العاده اتفاق

افتاده و اسباب تأسف هم است ولی يك چیزی است که جلوگیری آن با اختیار ما نیست و از يك طرف يك نماینده محترمی که از اوضاع کرمانشاهان بهتر از بنده مسبق است در آنجا می‌گردد ایل سنجایی هیچ نوع تقصیری ندارد از طرف دیگری تقصیری را شامل حال عناصری که داخل در کار بوده‌اند میکند وقتی هم میخواهیم در اصل خود قضیه بشویم يك اسناد معین از هیچک از طرفین ارائه داده نمیشود که ما بدانیم نسبتهایی که میدهد آیا مبنای صحیحی دارد یا ندارد یکی از دو طرف هم اینصطالاب را موکول بيك اسنادی میکنند که خوانندشان در مجلس صلاحیت ندارد و نباید ذکر شود ولی طرف مقابل میگوید دوسه‌ها مرتب نیست و نمیتوانیم اسنادی در این جا اظهار کنیم و از طرف وزارت داخله در فراهم کردن وسائل امنیت و انتظام کرمانشاه مسامحه شده است خیلی خوب آقا باینکه مطامعند و ممکن است این حرفها بزنند ولی بعضی از نمایندگان محترم در اینجا هستند که هنوز این نظر خصوصی را نتوانستند پیدا کنند بجهت اینکه در این مورد اطلاع خصوصی ندارند پس نظر آن عده در اینجا باید فقط بعنوان هیئت منصفه باشد لایحه یکسفر استبضاح کننده مثل يك مدعی العموم است که حمله میکند و طرف را مقصر قرار میدهد طرف هم باید مدافعه کند اما کسانی که داخل اصل مسئله و مطلب هستند و کسانی که از اوضاع خصوصی کرمانشاه اطلاع ندارند هیچ عنوان نمی‌توانند رای بدهند مگر فقط بعنوان هیئت منصفه و تا وقتیکه اکتفا بکلیات شود و تا وقتیکه يك اسناد منصفه و يك دلایل محکم و متقن در اینجا ابراز نشود بنده نمیتوانم و جداناً خودم را حاضر بکنم و این مسئولیت بزرگ و رای دادن بعنوان هیئت منصفه را بکردن بگیرم پس مسئله هنوز خام و غیر معلوم مانده و بنده نمی‌توانم وجدان خودم را متقاعد کنم و با کمال موافقت و اعتمادیکه بهمکاران خودم دارم باز مطلب خودم را میگذارم تا يك عقیده قطعی تأمین اتقاد بکنم و بتوانم بعنوان هیئت منصفه رای خودم را اظهار کنم و هنوز ممکن نیست بتوانم اظهاری کنم زیرا تقصیر هیچ يك از افراد کابینه در نظر من هنوز محرز معین نشده است دیگر آنکه فرض کنیم در قضیه کرمانشاه يك قدری هم قصور شده باشد (در صورتیکه عرض کردم این مسئله هنوز بر من ثابت نشده است) معلوم است چنانچه شاهزاده سلیمان میرزا فرمودند هیچ قانونی ظاهراً نماینده را مکلف نمیکند باینکه وقتی میخواهد از يك کابینه مؤاخذه کند حتماً کابینه دیگر را حاضر کرده باشد ولی بعقیده بنده لازم نیست تمام چیزهای عالم را قانون حکم کند يك چیزی که بالاتر از قانون است یعنی يك چیزی که بواسطه آن قانون نوشته میشود حکم میکنند و باصدای بلند رسا میگویند که امروز برای مملکت بحران خطرناک و مضر است من وقتیکه مملکت خودم و منافع آن را دوست داشته باشم نباید بگذارم يك وسیله برای تولید بحران در مملکت ایجاد شود و البته باید بقدر قوه سعی کنیم که در مملکت بحران تولید نشود ولو اینکه در قانون نوشته نشده باشد که حتماً اقلیت در این مواقع مکلف بحاضر کردن کابینه است چرا - برای اینکه مصالح مملکت عموم

نمایندگان را باالسویه مسئول میدانند و نباید تولید بحران کنند این را نیشود بگردن اقلیت یا اکثریت انداخت علی الخصوص اگر با قبل مراجع کتبییم خواهیم دید که تمام وقایع امروزه یک چیزی نیست که از حوادث عادی باشد تمام پیش آمدهای امروزه و وقایعی که امروز اتخاذ می شود نتیجه اقدامات ائتلاف دستجات مجلس شورای ملی و زمامداران امور مملکت بوده که آن هیئت محترمه مؤتلفه است و تمام در این امور شریک بوده اند چطور شد حالا که باید نتیجه گرفته شود بیک اکثریت و با اقلیتی یعنی بیک اکثریت بارکش و زحمت کش و بیک اقلیت تنقید کننده و اقلیت معصومی تفکیک خواهم شد البته امر اکثریتی را خیلی خیلی زود میشود تنقید کرد و ممکن است با این ترتیب هیچیک از افراد مجلس حاضر نباشند در مقابل یک اقلیتی ایجاد یک اکثریتی بکنند یعنی عبارت اخیری یک مسئولیت مهمی بعهده بگیرند و وقتی یک اکثریتی حاضر نشد یک مسئولیتی را بگردن بگیرد آنوقت همه تبدیل بیک اقلیت تنقید کننده خواهند شد در آنصورت آقایان درست دقت بفرمائید حال مملکت چه خواهد شد البته نتیجه بحران مملکت است و وجدان من اجازه نمیدهد با وضع کنونی وسائل ایجاد بحران را تهیه کنیم .

معضم السلطنه - در اینجا مذاکره شد

که چون ما نمی توانیم عملیات آقای وزیر داخله را از روی اسناد ثابت کنیم بنا بر این آقایان نمایندگان متقاعد نخواهند بود و جزو هیئت منصفه نمی توانند یک عقیده اتخاذ کنند ما هیچکس را مجبور نمیکنیم که با ما موافقت کنند البته هر کس نسبت بوجدانش و اطلاعاتی که در هر مطالبی دارد یک عقیده اتخاذ خواهد کرد ولی چیزی که هست این است که ما فقط نتیجه اعمال را می بینیم البته و کلاه نمی توانند یک اسنادی بدست بیاورند زیرا تلگرافاتی کرسیده است و اقداماتی که شده است بدست افراد نمایندگان داده نمی شود نتیجه که امروز حاصل شده است می بینیم مسئله اسف انگیز کرمانشاهان است و اینکه در اینجا از بحران گفتگو شد و مخصوصاً ناطق معتمد قبل از بنده فرمودند با صدای بلند رسائی بما میگویند بحران برای مملکت مضر است بنده هم با همان صدای بلند رسا تکرار میکنم که این عملیات صد درجه برای مملکت مضر تر از بحران است و در نظر دارم که یک نفر از آقایان نمایندگان فرمودند ما داریم میفهمانیم که با اساس مشروطیت نمی توانیم این مملکت را اداره کنیم برای اینکه در پنجاه سه کابینه تغییر کرده است و اگر مجلس منفسل شود ایشان موافقت با افتتاح آن نخواهند کرد بنده عرض میکنم مجلسی که بموافقت شخص ایشان افتتاح شود کسی افتخار نخواهد داشت و هیچوقت هیچکس افتخار نمی کند بنده بنامندگی مجلسی که شخصیات آنرا افتتاح نمایند ایران آنرا بگیرد و در خانه عرض میکنم تنها چیزی که نتیجه اعمال را برای ما واضح میکند این منظره است که صفحات غرب بنامشان میدهد

وزیر امور خارجه - بنده متأسفانه خودم

را مجبور دیدم باینکه مذاکراتی که قبل از ظهر کردم تکرار کنم بعضی مذاکره های می بینم در مجلس میشود که متأسفانه در خارج اثر بدی انعکاس پیدا

می کند و چنانچه قبلا عرض کردم هر قدر این مذاکره ها کوتاه تر شود برای اوضاع مملکت بهتر است و در مواقع خیلی شایان و شمشعی هم طول کلام زیبا نیست چه رسد بامروز که بیشتر قابل ملاحظه است بنده ناگزیرم دو موضوع را عرض کنم یکی اینکه آقایان بعضی مطالبی در باب شخص وزیر داخله راجع بمسئله کرمانشاه تکرار میفرمایند اول عرض کردم حالا تکرار میکنم در مسائلی که اتفاق می افتد اگر یک وزیر در آن مسئله قصور کرده باشد البته می توانید از او استیضاح کنید اما مسئله کرمانشاه آنطوریکه هیئت دولت استنمام میکند مسئله شخصی نیست مسئله ایست هیئت دولت در آن ذممدخل نبوده بر این وارداتی که اینمذت جابری بوده است ناگزیر هیئت دولت نظریاتی داشته است اگر نظریاتی نداشت آن وقت بینی و بین الله لازم تر بود مجلس شورا به هیئت دولت بتنازد که چرا در این موقع هیئت دولت نظریات خودش را در این امر نکرده و بیک وزیر واگذار کرده است که او هر اقدامی بخواهد بکند ولی چون هیئت دولت بکار کرمانشاه اهمیت داده و میدهد در اقدامات راجع بانجا وزیر داخله را نگذاشته تنها دخالت کند و خود وزیر داخله هم حاضر نشده است تنها اقدامی بکنند در رای هیئت دولت کار کرده است وانگهی چند نفر از آقایان نمایندگان فرمودند ما بآقای رئیس الوزرا اعتماد داشته و داریم از این عبارت معلوم می شود امروز هم اعتماد دارند در اینصورت وقتی که رئیس الوزرا در پشت تریبون میگوید من در اینکار شریک و مسئولیت دارم و بمجلس شورای ملی هم مینویسد اگر مجلس اعتماد دارد باید قبول بکند وقتی که قبول نکرد البته باو اعتماد ندارد نه بوزیر داخله بلای اگر رئیس الوزرا بگفت من مسئول صحیح بود ولی وقتیکه کتبا و شفاهاً بمجلس اظهار میکند در اینکار ماهمه مسئولیت مشترک که داریم بنظر بنده داخل شدن در جزئیات جز صرف کردن وقت مجلس نتیجه دیگری ندارد اگر صحیح میگویند و رفته اعتماد بدهید و اگر ناصحیح است رد کنید برود و بعد فکری برای کابینه بکنید و البته نه مجلس و نه هیئت وزراء و نه دیگران باین عقیده نیستند که همینکه یک هیئت دولتی تغییر کرد ساکت می نشینند خیر دو سه روز فکر میکنید و یک هیئت دیگر پیدا میشود حالا اگر بعضی تصور کنند بحران خوب است یا بد است آن خارج از توضیح بنده است بنده عرض میکنم این هیئت بنظر اقلیت و یا اکثریت تشکیل نشده است این هیئت بنظر هیئت جامعه مجلس شورای ملی تشکیل شده است بااوضاع حاضره مملکت مقتضی است که هیئت جامعه مجلس از این هیئت نگاهداری کند و با این هیئت تا آخر موافقت کند رئیس الوزرا ما حاضر نیستند با اعتماد اکثریت مجلس کار بکنند ایشان با اتفاق مجلس داخل در کار شده اند و آرزوی ایشان و هیئتی که با ایشان کار می کنند این است که مجلس شورای ملی تا آخر با ایشان همان موافقت اولیه را داشته باشد موقع مملکت و اوضاع حاضره مقتضی نیست که یک کابینه با اعتماد اکثریت کار بکند مجلس هم معلوم نیست دارای اکثریت و اقلیتی باشد بجهت اینکه تا حالا ائتلافی بود و در موضوع کابینه هم اتفاق بود هنوز

هم که نمی بینم در اینجا اقلیت و اکثریت رسبیتی داشته باشد اگر هم اقلیت و اکثریتی باشد تصور میکنم هرگز باین مشکلات حاضره مملکت هیئت دولت حاضر نباشد خودشان را در مورد تنقید بعضی اشخاص قرار بدهند از مذاکره ناسف آمیز امروز پیدا است که تجدید هر روزه اش چه اثراتی خواهد داشت بعضی از آقایان مطالب را با نزاکت فرمایش میکنند بعضی طور دیگر اظهار میفرمایند و هر یک از اینها در خارج یک اثرات نامتناسبی خواهد داشت و تصور میکنم آقایان نمایندگان مجلس از روی وجدان تصدیق کنند که حقیقتاً لازم است از این ترتیب احتراز شود حالا خود آقای رئیس الوزرا هم اظهاری دارند خواهند فرمود ولی این چیزی بود که لازم دانستم بنظر آقایان برسد و عرض کردم

مدرس - بنده اجازه میخواهم

رئیس الوزرا - من امروز یک منظره فرفری

مشاهده میکنم و هر دقیقه که میگذرد عالم عالم متأسف میکند در موضوع کرمانشاه خیلی برای من ناگوار است با اینکه نمایندگان محترم میدانند نمیخواهند بدانند و اینقدر باین مطلب صدور ذلیل میدهند در خود کرمانشاه چه اتفاقی افتاده است عدم آسایش آنچه چیست حالا که مقتضی نیست وزرا بعضی حرفها را بزنند چرا اصرار میکنید باینکه رئیس الوزرا را متهم کنید که در انظار عامه هیچ معلوم شود مسئله که در کرمانشاه نیست از ناحیه این کابینه شده در صورتیکه حکم انفصال امیرمختم را این کابینه نداد خودش استعفا کرد و بدون اجازه آمد و آن موقع هم یک موقعی بود که دولت ناگزیر بود از اینکه یک نفر را در آنجا معرفی کند پس از آنهم اقداماتی که شده است تمام با اطلاع نمایندگان بوده است نه فقط نمایندگان کرمانشاه بلکه سایر نمایندگان هم در آن امور نظر داشته همان است که اول دفعه گفتم در اینجا شخص وزیر داخله مسئول نیست هیئت دولت تماماً مسئول هستند اینقدر یک هیئت دولت یا وزیر داخله را بتنگی بنندازید و انصافاً موقع و وقت ما هیچ اجازه نمیدهد امروز بین نمایندگان محترم و هیئت دولت ولو در یک مسئله کلی هم باشد اینقدر کشمکش و گفتگو پیش میآید البته من هیچوقت از توضیح خواستن و سؤال کردن و ایراد نمودن نمیرنجم و شاید این کابینه و هیئت دولت هم نرنجند ولی بعد از آنکه مطلب بدلائیل معلوم و واضح شد نباید بی انصافی کرد اگر رنجشی پیدا شود از این بابت است که خوب میدانند نمیخواهند بدانند مطلب کجا است و سرچسب است اگر بخواهم عرض کنم خیلی بد است و وجدانم اجازه نمیدهد و اگر حرف بزنم در واقع خائن میشوم این خیلی مشکل است خیلی افسوس میخورم حالا فرض میکنم وزیر داخله تمام تلگرافات را در جیب و بغل و کلاه و کفش وجوراب خود قایم کرد و نرساند قبول دارم اما تلگرافخانه که حاضر است جوابهای هم کداده شده حاضر است رجوع کنید به بنیاد این چیز خیلی سهل و آسانی است خیلی خوب میتوان کشف کرد این چیزی نیست که حل نشود پس معلوم میشود امروز نسبت بمن و کابینه من هیچ اعتمادی نیست و همان است که آقای وزیر امور خارجه گفتند من هیچ با اکثریت پاینده نیستم و متاسفم که گوشم اقلیت

و اکثریت میشوند هزار افسوس که در این موقع مملکت این قسم گفتگوها بشود من نمی توانم خودم را حاضر کنم که با اکثریت داخل کاری شوم و با اقلیت بمن حمله بکنند چیزی را که من مایل بودم همان اتحاد و اتفاق بود که خیلی باو امیدوار بودم و این خیلی خیلی برای من ناگوار است و نمی توانم همه چیز را بشنوم و خودم را راضی کنم که با این ترتیب داخل در کاری شوم ابتدا نمی توانم و گمان نمی کنم با این ترتیب حاضره کاری از من و کابینه من پیش برود زیرا دو ماه است که داخل کار شده ایم با این پریشانی حال اداره مالبه یک وزیر مالبه را که معین کرده اید از اول روزیکه داخل کار شده است روزی نیست که روزنامه چیزی راجع باو ننویسند یک وزارت خانه که هیچ رشته صحیحی نداشته و قانون تشکیلات او هم هنوز بدست وزیر مالبه نرسیده است و داخل در کار نشده است می بر او ایراد میگیرند پاروزنامه است یا دیگری یا دیگری متصل باو تاخت میآورند این وزیر مالبه چطور میتواند کاری کند از روی انصاف به بنیاد آیا در دو ماه میشود یک مالبه را اینطور خراب کرده است درست کرد مگر از او مجزئه بخواهند هزار افسوس هزار افسوس اما در مسئله جراید بلی قلم از اداس است و البته آزادی مطبوعات خیلی خوب است اما آزادی برای مملکت است نه مملکت برای آزادی وقتیکه جراید از حدود خودشان تخطی و تجاوز کنند البته باید هیئت دولت آنها را توقیف کند جراید چه حق دارند داخل در سیاست خارجی شوند میدانید چه می نویسند هر یک خود را بدسته بسته که هر چه بقلمشان میآید می نویسند و نمی دانند چه اندازه نتایج ناگوار در عقب دارد و چه خواهد شد و افسوس میخورم که باز هنوز نمی دانید و باز هنوز نمی بینید خیلی افسوس از آقایان نمایندگان استعفا کردم که بیایند و در کابینه و بینند این هیئت دولت در دو ماه چقدر جلو رفته و چه کارها کرده و تا چه اندازه قوت قلب بخراج داده است بیایند به بنیاد که کار کردن چه چیز است من مملکت را خیلی دوست دارم و نیک نامی را خیلی دوست میدارم ولی با این وضع حاضره نمی توانم کار بکنم و خیلی افسوس میخورم انشاء الله کابینه بهتری در نظر گرفته اید و بهتر از این کار خواهد کرد

رئیس - گمان می کنم مذاکره ها در باب

استیضاح کافی است

(گفته شد کافی نیست)

رئیس - رأی میگیریم بکافی بودن مذاکره آقایانیکه کافی میدانند قیام نمایند

(عده قلیلی قیام نمودند)

بنده این عرایض را بکنم ولی چون رایورت کمیسیون نظارت نوشته شده است و بنده خودم را مکلف میدانم تا آن دقیقه که استعفا نداده ام بوظایف خودم رفتار نمایم بنابراین لازم است آنرا بمجلس تقدیم کنم دوشرحش را ماه بماه نوشته اند و از اول برج جوزا گفته ام هفته به هفته نوشته اند و تمام رایورت ۳ ماهه خزانه در لف باکت است تقدیم میکنم

وزیر مالبه اگر چه در این موقع هیچ مقتضی نبود که

بنده این عرایض را بکنم ولی چون رایورت کمیسیون نظارت نوشته شده است و بنده خودم را مکلف میدانم تا آن دقیقه که استعفا نداده ام بوظایف خودم رفتار نمایم بنابراین لازم است آنرا بمجلس تقدیم کنم دوشرحش را ماه بماه نوشته اند و از اول برج جوزا گفته ام هفته به هفته نوشته اند و تمام رایورت ۳ ماهه خزانه در لف باکت است تقدیم میکنم

رئیس - گمان می کنم مذاکره ها در باب

استیضاح کافی است

(گفته شد کافی نیست)

رئیس - رأی میگیریم بکافی بودن مذاکره آقایانیکه کافی میدانند قیام نمایند

(عده قلیلی قیام نمودند)

رئیس - معلوم میشود آقایان مذاکره را

کافی میدانند

معدل الدوله - بنده یک اظهاراتی در نظر

داشتم که میخواستم در موقعیکه نوبه بمن میرسد عرض کنم

آقای سردار معظم نماینده خراسان بیانات مرا فرمودند در این مسئله کرمانشاه که موضوع بحث و استیضاح واقع شده است بنده نمیتوانم تصدیق کنم که اوضاع آنجا خوب است و بطور عادی میگردد البته خوب نیست و لیکن این قصورات و تقصیرات با کسی بوده است یا نبوده است موقوف باین بوده که آقایان نمایندگان داخل مطالعات میشوند و نظر باینکه نمایندگان کرمانشاه در این امر شرکت داشته اند و البته اطلاعاتشان کافی است و بهتر از بنده اطلاع دارند و چیزیکه بر بنده معلوم شده است فقط مذاکره امروز است در دفعه قبل که می خواستم عرض کنم و آقای رئیس فرمودند خارج از موضوع است این نکته را نمیخواستم عرض کنم ما از ائتلاف یک فایده که می بردیم یک آگاهی بود که وقتی که یک مسئله خیلی مهم خطرناکی در مملکت پیش میآید بواسطه ائتلاف ما هم مطلع میشدیم و چون تا بحال از این مطلب مذاکره نبود بنده از کیفیات بی اطلاع بودم و اینکه یک نفر از آقایان نمایندگان فرمودند بنام اقلیت اظهار میکنم همچنان که آقایان وزراء فرمودند بنده تا امروز در اینجا اقلیت و اکثریت نشنیده بودم و بین نمایندگان یک ائتلافی بود و بلکه اخیراً عنوان اتحاد بود حالا اگر این نظر برای قسمتی از نمایندگان پیش آمده باشد البته باید باقی دیگر از حالا فکری بکنند یعنی بدانند این اکثریت راجع بیک عده از نمایندگان که در یک حزب هستند یا با اتفاق بعضی بی طرف ها و مستقلین خواهد شد حالا درین موضوع بنده چیزی نمی توانم بگویم جز اینکه نظر من اینست و تصور میکنم هیچ حزب قسمتی نمی تواند در این موقع مملکت یک اکثریت اقلیتی قبول کند و بنام اکثریت مشغول کار شود یعنی با این مشکلاتی که در این مورد احساس می کنند هیچ حزبی تعهد مسئولیت را نخواهد کرد اما در موضوع استیضاح بعقیده بنده این استیضاح راجع به هیئت وزراء میشود چون همچو احساس میکنم که خیلی از نمایندگان بواسطه احترازی که از بحران دارند شاید در موقع رای دادن رای بدهند و یک اکثریت طبیعی برای این مسئله پیدا شود ولی نباید این مسئله را اشتباه کرد که هر گز این اکثریت اکثریتی نیست که بتواند مسئولیت یک مملکت و بلتی را بگردن بگیرد و بهسولت یک کابینه را معرفی کند ولی باین نظر که باید از یک خطری که بنظر مبابه (یعنی بحران) جلوگیری شود شاید رأی بدهند چون اینقدر وقتی نیست دو ماه است که از موقع بحران و آن واقعه و قضیه ها که وحشت داشتیم گذشته باید دانست اگر اکثریتی در مجلس پیدا شود باین نقطه نظراست نه از راه مسئولیت اداره کردن مملکت

رئیس - آقای ملک الشعراء فرمایشی دارید

ملک الشعراء - بنده چون بکافی بودن مذاکره

رای داده ام دیگر عرض نمیکنم

مدرس - در مذاکراتی که بنده کردم یا بهما

در موضوع وزراء باید به بنیاد دولت چه متقاعد میشود خود

نمی شود

سردار معظم - باین وضعی که پیش آمد

و آقایان وزراء بعنوان تعرض و استعفا رفتند بعقیده

بنده موضوع هر سه فتره های از میان رفته آنها که

رفته اند برای کی رای میگیرید

رئیس - رفتن آنها مانع از مذاکره ما

نمی شود

سردار معظم - چرا مانع نمی شود این رای

در اعتبارنامه و کبل نیست کفایت او مانع از رسیدگی

نباشد این مسئله درباره نمایندگان صحیح است ولی

در موضوع وزراء باید به بنیاد دولت چه متقاعد میشود خود

نمی شود

سردار معظم - چرا مانع نمی شود این رای

در اعتبارنامه و کبل نیست کفایت او مانع از رسیدگی

نباشد این مسئله درباره نمایندگان صحیح است ولی

در موضوع وزراء باید به بنیاد دولت چه متقاعد میشود خود

میکنم با قبل از این کرده ام هیچ نظر شخصی در کار نبوده حالا که آمدن نشستیم می بینم همه مرا مطرح مذاکره کرده اند اگر میدانستم همچو فایده در وجود من است قبل از وزراء حرف بزنم که مرا مطرح مذاکره قرار دهند نه هیئت دولت و وزراء را خیلی چیز عجیب وغریبی است کسیکه نمی تواند جواب بدهد فحش میدهد چنگ اصفهانی این جور است در اصفهان معروف است دو نفر باهم نزاع میکنند چون نمی توانند همدیگر را کتک بزنند بهم فحش میدهند بنده یک مسئله در اینجا عنوان کردم آقایان بنده را مطرح مذاکره قرار میدهند بر فرض منم از میان رفتن چه فایده دارد خیلی فریب است بنده بشخص حرف زدم متعرض اشخاص نشدم کی گفت من پارلمانرا بازمینکم بنده هم یکی از افراد نمایندگانم کی همچو ادعائی کردم که اینطور فرمایشات را بفرمائید نسبت سر کوجه را بکی دادم خیلی عجیب است هر کسی نمیتواند بلد نیست بدلیل جواب بدهد لازم نیست فحش بدهد اما مسئله که خیلی ضرر دارد برای مملکت ضررش از همه بیشتر است همان مسئله اقلیت و اکثریت است چون در آنروزهای قدیم دیدیم کار مجلس را بکجا رساند لهذا در این دوره از این لفظ اجتناب کردیم و بنابراین بود که هر مطلبی بمان می آید یک جمعی مذاکره کنند دیگران اگر موافقت کنند والا ساکت باشند اما امروز می بینم اکثریت دست کسی است که زیادتر فحش میدهد اکثریت دست کسی است که می خواهد مملکت را رو برو بسوزنی ببرد حکایت مجلس حکایت فحش دادن نیست حکایت انضاح کردن نیست حالا که بنده از این مجلس میروم ابتدا حاضر نیستم باین مجلس بیایم تا اقلیت یک کابینه تشکیل بدهد

رئیس - حالا آقایان مذاکره را کافی میدانند

یا خیر (گفته شد کافی است) رأی میگیریم باینکه مذاکره

کافی است یا کافی نیست آقایانیکه مذاکره را کافی

میدانند قیام نمایند

(عده کثیری قیام نمودند)

رئیس - مذاکره را کافی دانستند سه فقره

پیشنهاد شده است یک پیشنهاد از طرف آقای حاج

شیخ حسین یزدی است که در موضوع این استیضاح

رای ساکت گرفته شود تا بعد حقیقت مکشوف شود

یک پیشنهادی هم از طرف آقای اسید معتمد رضا

رسیده است که رأی منفی راجع بوزیر داخله گرفته

شود و آقای آقا اسید فاضل پیشنهاد می کنند رأی

شبت نسبت بوزراء گرفته شود بنحیف از آقایان هم

تقاضا کرده اند که رأی ساکت گرفته میشود باورقه

رای گرفته شود و موافق نظامنامه اگر رأی ساکت

را تقاضا کنند حق تقدم دارد آقایان وزراء که

تشریف ندارند به بنیاد رای ساکت را قبول

میکند یا نه

سردار معظم - باین وضعی که پیش آمد

و آقایان وزراء بعنوان تعرض و استعفا رفتند بعقیده

بنده موضوع هر سه فتره های از میان رفته آنها که

رفته اند برای کی رای میگیرید

رئیس - رفتن آنها مانع از مذاکره ما

نمی شود

سردار معظم - چرا مانع نمی شود این رای

در اعتبارنامه و کبل نیست کفایت او مانع از رسیدگی

نباشد این مسئله درباره نمایندگان صحیح است ولی

در موضوع وزراء باید به بنیاد دولت چه متقاعد میشود خود

نمی شود

هیئت دولت باید این تکلیف را معین کند و الا و کلا چطور می توانستند معین کنند .

رئیس - عجالتاً چاره که هست گویا تنفس است اگر مخالفی نباشد چند دقیقه تنفس داده می شود .

در این موقع نمایندگان برای تنفس از مجلس خارج شدند و مجدداً یکساعت قبل از غروب جلسه تشکیل شد .

رئیس - راجع با استیضاحی که شده است آقایان عرض کردم سه فقره پیشنهاد شده است یکی رای ساکت یکی رای مثبت و یک فقره هم رای منفی مطابق نظامنامه رای ساکت حق تقدم دارد و اول باید رای گرفته شود ولی قبل از اینکه رای بگیریم باید عقیده هیئت وزراء معلوم شود که به بینیم رای ساکت را قبول دارند یا خیر چون آقایان وزراء تشریف بردند و دور نیست بخواهند تبادل افکاری بکنند ما هم از عقیده ایشان مسبوق نیستیم و نمی توان امروز در این باب رای گرفت پس بهترین است که این مسئله را محول کنیم بجلسه دیگر که در باب آراء ساکت و مثبت و منفی رای بگیریم پس اگر مخالف نباشد جلسه را ختم می کنیم جلسه دیگر روز ۳ شنبه دستور هم اول مسئله اخذ رای راجع با استیضاح دیگری دستور سابق بعلاوه قانون دخانیات که البته تا آنوقت حاضر خواهد شد .

سر دارم عظم - شاید قانون دخانیات هم تا جلسه آتی نرسد یا قانون دخانیات خواهد رسید یا قانون مستغلات .

رئیس - بسیار خوب در دستور یا قانون دخانیات خواهد بود یا قانون مستغلات .

طباطبائی - بمقیده بنده خوب است راپورت کمیسیون عرایض و مرخصی راجع بر مرخصی آقای شریف العلماء امروز رای گرفته شود .

رئیس - آقای شریف العلماء چهل روز تفاضی مرخصی کرده اند و کمیسیون هم تصویب کرده است باید رای بگیریم - آقایانی که مرخصی چهل روزه آقای شریف العلماء را تصویب می کنند قیام نمایند .

(عده کثیری قیام نمودند)

رئیس - تصویب شد .
(مجلس تقریباً سه ربع قبل از غروب ختم شد)

جلسه ۵۳

**صورت مشروح مجلس یوم شنبه
هیچدهم شهر شعبان ۱۳۲۳**

مجلس ۲ ساعت قبل از ظهر در تحت ریاست آقای مؤتمن الملک تشکیل و صورت مجلس روز شنبه ۱۳ قرائت شد .

غائبین بدون اجازه آقایان حاج امام جمعه - آقا شیخ محمد جواد - حاج معین التجار - سردار معظم کردستانی .

رئیس - در صورت مجلس نوشته شده است که وزیر امور خارجه گفته اند خوب است مذاکرات ختم شود مقصود این نبوده است مقصودشان این بوده که در همین جلسه مطلب ختم شود دیگر فیر از این ایرادی در صورت مجلس هست ؟

سر دارم عظم - بلی پس از آنکه وزیر امور خارجه اظهاراتی فرمودند بنده پیشنهاد خودم را پس گرفتم و دلیلش را هم ذکر کردم و گفته ام حالا که آقایان

وزراء حاضر هستند جلسه امروز را امتداد دهند ما هم بطریق اولی حاضریم و باین دلیل پیشنهاد خودم را پس گرفتم اما یک مسئله دیگر در باب اظهارات بنده است که خیلی مختصر نوشته شده است و چون مطلب خیلی مفصل است و نمی توانم در اینجا ذکر کنم همین قدر عرض میکنم خوب بود همانطوریکه فرمایشات طرفداران استیضاح را باینک سلاست و دلایلی منطقی نوشته اند اظهارات سایرین را بهمان ترتیب با دلایل ذکر میکردند .

رئیس - قسمت اول را همانطوریکه فرمودند اصلاح میشود اما قسمت دوم گمان میکنم این ایرادی که میفرمایند وارد نباشد همانطوریکه دلایل طرفداران استیضاح را نوشته اند سایرین را هم نوشته اند .

سر دارم عظم - استفاده میکنم بصورت مشروح مجلس مراجعه فرمایند .

رئیس - صورت مشروح که در اینجا خوانده نمیشود البته صورت مشروح غیر از صورت خلاصه است و در صورت مشروح تمام مذاکرات نوشته میشود حالا اگر این صورت مجلس را صحیح نمیدانند صورت دیگر نوشته شود در جلسه آتی قرائت شود حالا رای میگیریم آقایانی که این صورت مجلس را تصویب میکنند قیام نمایند .

(عده قلیلی قیام نمودند)

رئیس - تصویب نشد - مجدداً نوشته میشود و در جلسه آتی قرائت میشود دستور امروز یک مسئله اخذ رای در باب استیضاح بود و دیگر راپورت کمیسیون پست و تلگراف و عدلیه راجع به قانون پستی بود مطلب سوم هم قانون دخانیات یا مستغلات بود قانون دخانیات و مستغلات حاضر نشد و اخذ رای در باب استیضاح هم گمان نمیکنم امروز صورت بگیرد اینکه آرزو در اینجا مذاکره شده که بموجب نظامنامه اول باید در موضوع رای ساکت رای بگیریم و قبل از رای گرفتن باید عقیده هیئت دولت معلوم شود ولی چون هیئت دولت حاضر نیستند و تا وقتی که حاضر نشوند نمی توانیم در این باب رای بگیریم این است که اگر تصویب میفرمایند داخل شویم در قرائت راپورت کمیسیون پست و تلگراف .

مرات السلطان - بنده گمان میکنم باید از طرف مجلس با آقایان وزراء تا کید شود که تشریف بیاورند شاید هیچ تشریف نیاورند همین طور بایستی این مطلب معطل شود هم مجلس اقداماتی را که نسبت به استیضاح بکند کرده است باید به هیئت وزراء تا کید شود که زودتر تشریف بیاورند معلوم شود چه اقداماتی خواهند کرد .

رئیس - البته مسبوق هستید که هیئت دولت گفته اند تا روز شنبه مطلب معلوم میشود باز هم تا کید میشود تارز شنبه تکلیف رامعین نمایند .

ناصر الاسلام - بنده کاملاً با اظهارات آقای مرات السلطان موافقم که هر چه زودتر بمسئله استیضاح باید خاتمه داده شود بجهت اینکه خیلی مضحک خواهد بود که در یک همچو موقع مهمی مادر مجلس بنشینیم و قانون پست را بگذرانیم با نجهت استنها میکنم تا کید بفرمایند که زودتر هیئت وزراء حاضر شوند و باین امر خاتمه داده شود .

رئیس - تا کید می شود و دوباره عرض میکنم

بموجب نوشته که هیئت دولت فرستاده بودند تا روز شنبه تکلیف معلوم خواهد شد .

حاج شیخ محمد حسین یزدی - در موضوع استیضاح که بروز شنبه افتاد بمقیده بنده خوب است در اینکار تاخیر شود تا حرفهای طرفین واضح شود چون بین من و بین الله هنوز مطلب واضح نشده است دلم میخواست حالا که وزراء نیستند مجلس هم دست نگاه دارد و در صدد تفتیش برآید یعنی دو نفر از این طرف و دو نفر از آن طرف با هم میشینند به بیند قضیه چه چیز است بعد اتفاق آراء با هر طرفی شد رای داده شود .

رئیس - گمان میکنم این مسئله از موضوع خارج است و وقتی این مسئله میتواند مطرح مذاکره واقع شود که بخواهیم در باب اخذ رای راجع به استیضاح مذاکره کنیم عجالتاً مذاکره راجع بدستور است حالا باید دید که این مسئله جزء دستور امروز باشد یا بماند برای روز شنبه و عجالتاً باید معلوم شود که در قانون پستی داخل شویم یا در سایر مسائل مذاکره کنیم ؟

در اینکه قانون پستی جزء دستور امروز شود مخالفی هست ؟ (اظهاری نشد) معلوم میشود مخالفی نیست داخل میشویم در قرائت راپورت کمیسیون راجع بقانون پستی .

(بمضمون ذیل قرائت شد)

در آخر تبصره ماده دوم این عبارت علاوه شد چنانچه اداره پست برای ترتیب حمل و نقل بخواهد باشخص مختلفه قراردادی نماید با اتباع داخله خواهد بود .

رئیس - در این جمله که بتبصره ماده دوم ضمیمه شده است ایرادی هست یا نیست (ایرادی نشد) پس رای میگیریم باین ضمیمه آقایانی که این ضمیمه را تصویب میفرمایند قیام کنند .
عده کثیری قیام نمودند

رئیس - تصویب شد - رای میگیریم بماده (۲) بضمیمه این عبارت که اضافه شده آقایانی که ماده دوم را به ضمیمه این عبارت قبول می نمایند قیام فرمایند .

(غالباً قیام نمودند)

رئیس - تصویب شد - ماده هشتم قرائت می شود .

(بمضمون ذیل قرائت شد)

ماده هشتم - اداره پست با تصویب وزارت متبوعه و مکان ووظایف پستخانها را تعیین نموده ترتیب برداشتن مراسلات را از جمله های پستی و ارسال و توزیع آنها را مقرر میدارد

مخبر - ماده سوم بملاحظه ماده دوم رای گرفته نشد و مانند لهذا لازماًست اول در آن ماده رای گرفته شود .

رئیس - ماده سوم قرائت میشود رای میگیریم .

(بمضمون ذیل قرائت شد)

ماده ۳ - فقرات ذیل از امتیاز انحصاری پست خارج است .

اولا - حمل و نقل مسافری و بنه آنها در صورتی که با وسائل شخصی یا با دستگاههای کرایه بدون تبدیل مال در عرض راه یا با کاروان یا با راه آهن یا با وسائلی که امتیاز آنها قبل از وضع این قانون